

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Maximiliani Sandaei E Societate Iesv Doctoris
Theologi Architectura Christiana**

Sandaeus, Maximilianus

Coloniae Agrippinae, 1653

Opvscvlvm II. AEdificium Architecti Christiani Quod est Domus Sapientiae.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46065](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46065)

OPVSCVLVM II.
 ÆDIFICIUM
 ARCHITECTI CHRISTIANI

Quod est

DOMVS SAPIENTIÆ.

Sapientia edificauit sibi Domum.

Prouerb. ix, 1.

SERMO I.

DOMVS SAPIENTIÆ.

Elegantia, decor, et amplitudo, Eiusdē Archi-
 tectus primarius DEVS. Vt sit secundarius
 Homo litterarum ac virtutum studiosus,
 quidnam sit ei faciendum.

ARTICULUS I.

Introductio in Domum Sapientie.

QUOD ad DEI OPT. MAX. Scientiarum, & Sapientie
 omnis humanæ Domini honorem & gloriam, ad
 Evangelij Christiani propagationem, & dilectæ Superis
 Eccle-

E 5

Eccle-

Ecclesiæ Catholicæ, in eaque fidelium piam institutionem benè cedat, introducā ego vos hodie in pulcherrimum & sumptuosissimum, si quod vnquam vllibi fuit in orbe terrarum palatium. Palatium dico? immò, basilicam, templum, aulam, Regiā: non superbientis Vasthi Persicæ magnificum, non Semiramidis Ægyptiæ ad stuporem ingredientium splendidum, non Augustæ alie cuius Romanæ aureum, non Neronis Palatinum, non Luculli Baianum, deniq; nō Summi Regis Pacifici antiquum Ierosolymitanum, aut Regis Catholici nouum in Carpetanis finibus Scoriale. Sed Reginae, Dominæ nostræ, cui famulaturi estis, ideoque Sacramentum fidelitatis dicturi, si in alma hac & Catholica vniuersitate literis operam dare velitis, Diuinæ Sapientiæ planè diuinum. Quod vocare etiam licet Magistri veracis Gymnasium. Nam *Sapientia edificauit sibi, vobisque Domum exiit columnas septem, Immolauit victimas suas: miscuit vinum, & proposuit mensam suam. Misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem & ad mœnia Ciuitatis, contemplandi, discendū epulandi, animum disciplinis omnibus exornandi gratia.*

IN HOC Reginae Palatio, si quæ nitent splendide, si quæ fronte, vestibulo, muris, turribus; si quæ intus late sumptuosa in atrijs, aulis, cœnationibus, hypogæis, conclauius fornicatis, planis, vermiculatis auratis; in figuris, tabulis, aulæis; si, qui in Aulâ versantur, palatinos, familiæ totius numerum, ordinem, ornatum, elegantiam delicias, Aulicorum adstantium grauitatem famulorum discurrentium diligentiam, puerorum ministrantium modestiam, omnium denique ad Reginae nutus, promptissimam obsequem contemplati fueritis, haud dubiè, experiemini sensum Reginae Austriacæ Sapientissimi Salomonis fama excita, *videns omnem Sapienciam, & Domum, quam edificauerat, & cibos mensarum*

& habitacula seruatorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, & pincernas, & holocausta, quæ offerebat in domo Domini, non habebat ultra spiritum, vt loquitur Sacer Codex libro III. Regum x. Et dixit ad Regem: Verus est sermo, quem audiui in terra mea, super sermonibus tuis, & super sapientia tua, & non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni & vidi oculis meis, & probaui quod media pars mihi nunciata non fuerit: maior est Sapientia & opera tua, quàm rumor, quem audiui Beati viri tui, & beati serui tui, hi qui stant coram te semper, & audiunt vocem tuam. Sed plura & magis admiranda sunt in Domo Sapientia, quæ est *ÆDIFICIUM* illud quod ego in vobis, auspice DEO, & fauentibus, auxiliantibusque Diuis cælitibus, tutelaribus nostris, per anni huius decursum sermonibus Sacris erigere, vel perficere conabor. Vos enim esse debetis, si Paulo Sapienti Architecto creditis (a) *Templum DEI* viui. Ecclesiastes autem, eiusdem Magistri sensus est quoque *Artiteltus Sapiens*. (b) Vtinam vigilando, laborando, æstuando, algendo, structuram hanc, vel in pauculis, ita aptarem ornaremque, vt audire possem in fine, DEVM gloriantem quasi, & sibi de tam nobili domicilio gratulantem, dicentemque *inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum DEVS, & ipsi erunt mihi populus.* (c)

HÆC est *Ædes* illa, cuius absolutionem in Scholasticis suis exercitationibus, & litterarijs laboribus, nisi spectet, siue studiosus Adolescens, qui ad maiora adspirat, siue in qualibet facultate & disciplinâ aliorum Doctor, qui auditorum vtilitatem quærit; siue in quolibet officio homo Christianus, qui Reipublicæ inseruit, aut ad gubernacula sedet, quem ex tot annorum laboribus fructum colliget? certè, non alium quàm meræ vanitatis.

(a) 2. ad Corinth. v. vi. 16. (b) 1. ad Corinth. 3. (c) 2. ad Corinth. vi. 16.

ris. Hoc est Templum, cuius præclara decora, si in Adolescente studijs nato repererit Diuina Sapiencia, illo magis, quàm vel augustissimo Salomonis Ierosolymitano, vel amplissimo Diuæ Sophiæ Constantinopolitano delectata, sat scio, sedem in illo firmam locabit, implebitque gloria Domini Domum Domini, & æternam mansionem suam, quod omnibus opto precorq; figet. Et ne vora irrita fundamus, TE humani generis liberator CRUCI pro nobis affixe DEVS. Iudæis scandalum, stultitiam Gentibus, improbè ludibrium, nobis gloriam & triumphum, & Sapienciam, in quem toto hoc anno, vt scopum collimabimus, cuius laudes, exili quidem, grato tamen, vt speramus, sono celebrabimus, cuius virtutes Sapienciæ amatoribus imitandas proponemus, precamur, & obsecramus. Annue. Absit autem nobis gloriari nisi in Cruce Domini Nostri IESV CHRISTI. (a) Nihil arbitremur nos scire, nisi IESVM CHRISTVM, & hunc CRUCIFIXVM. (b) semper mortificationem IESV CHRISTI. (c) in corpore nostro circumferamus.

(a) Ad Gal. v. (b) 1. ad Corinth. 2. (c) 2. ad Corin. 4.

ARTICVLVS II.

DOMVS SAPIENTIÆ

Deus Princeps est Architectus.

IAM contemlemur, sicque mente ingrediamur hanc IDEO dignam Regiam. Quod vt fiat commodius, Architectos imitabor, qui primùm ædificij ideam in capitulis cellulis effingunt, tum eandem in gypso, vel macerata aceto, pultibusque spissatâ papyro: aut etiam ligno spectandam exhibent. Hoc autem præmittamus: non esse Ædificium istud humanæ opus dexteræ, non hominis mortalis artificium, non naturæ substructionem,

non

non nostræ fabricam industriæ: sed ipsius-met, quæ in altissimis habitat, Diuæ Sophiæ, Æternæ Magni DEI SAPIENTIÆ & opus & monumentum: quod non tempus edax rerum, non inuidiosa operum sublunarium dilapidatrix vetustas, non vlla vis inimica deteret, aut consumet. Nobile encomium, quod ædificauerit hanc Domum, non nobilissimi è veterum numero Architecti, Philo, Dimocrates, Vitruuius, non nominatissimi è recentiorum albo, Baptista Leo, Durerus, Serlius, sed SAPIENTIA, Architector ille Princeps totius Orbis DEVS. *Ipsè fundauit eam Altissimus.* (Ps. LXXXVI. 5.) Ut non sit, quamuis ambitiosissimi, optare etiam perfectiorem domus, aut templi Architectationem. Hæc prima laus nostri Ædificij. Nunc quod subiungam, scribite, non in chartâ bibulâ, fragili calamo, fugacibus litteris, sed in silicato corde, stylo ferreo, indelebilibus characteribus.

COGITAS mi Adolescens, hisce auspicialibus studiorum diebus, ac bene facis, cogitas Scientiæ altissimam fabricam vltra nubes educere, iamque in Grammaticorum officinis, quæ ad ædificandum necessaria, lapides, ligna, calcem conguessisti, aut etiam-num congeris; & quotidie diligentia malleo verborum, nominumque lapides dolas, eosque ad regularem normam, & libellam appendicum exigis, eosdemque iuncturarum syntacticarum calce, vt cohæreant, illinis, lateres à te magno coctos studio accumulâs, qui sunt dicendi loquendi que congruè modi varij: atque ita ad fundamentum iaciendum firmandum que his rudimentis diligentiam adhibes. Vel in Humanitatis seu Poëticæ Scholâ amœnas eruditasque fictiones, velut marmorû frustra, ad incrustationem, elegantia, non necessitatis faciendam bellè formare, & ad ornatum accommodare, & varia picturæ genera, ludente ingenij exuberantis

ris penicillo, in tabulas artificiosè inducere. quibus hoc palatium splendeat, addiscis. Vel in Eloquentiæ arcâ exassiatam, dolaramque materiam, & iam ante regularum grosphistalam, & limis examinationum descombinatam, assuescis figurarum, vt runcinarum de planis leuigare, ac torno eloquutionis in orbem acto perpolire. Vel in amplissimis Philosophiæ spatijs, fundamento prius posito, incipis parietes erigere, columnas statuere, aptare laqueare, proiecturas disponere, trabes adiungere, tigna transuersare. Quid enim aliud faciunt ad perficiendam Ædem Sapientiæ, Logici, Physici, Ethici, Mathematici, Metaphysici, suis syllogismis, demonstrationibus, problematis, conclusionibus. Vel denique in Medicâ, Iuridicâ, aut Theologicâ facultate, tectum contignationi paratæ imponis, hamatisque, aut foraminosis imbricibus tegis fabricam, & extremam tandem manum operi imponere desideras.

CAVE fidas proprio ingenio, humanæque industriæ non est opis nostræ tantam molem attollere, tegere, consummate non est potentiæ limitatæ Scientiarû ædificium, gymnasium veritatis à rudimentis incipere, & omnibus perfectum partibus tecto exornare. *Nisi Dominus edificauerit Domum, in vanum laborauerunt, & laborant, qui ædificat eam.* (Ps. cxxvi.) Iungas licet nocte diei, nullam à labore vacuam horam elabi permittas, intendas omnes ingenij, viriumque neruos, librorum te cadaueribus obruas, omnium codices Doctorum & volumina peruoluas, caput speculatione conturbes, cerebrum euacues, vniuersa naturæ & artis instrumenta adhibeas. In cassum laboras: *Nisi Dominus ædificauerit Domum, frustra sunt omnia.* Terram circumeas, vniuersitates Europæ omnes inuisas, Academias Græciæ perlustres, ad Indos & Gymnosophistas, ad Iapones & Bonzios,

ad

ad Sinas & Mandarinos, ad Scribas & Rabbinos omnes peruadas, vt aliquiquid adducas, & Ædificium Sapientiæ perficias. Quid inani labore contumeris? Nisi Dominus ædificauerit Domum frustra laborant, qui qui ædificare attentant. Bardus ibis, bardus redibis vnde cumque redeas.

LICET vendas patrimonium cum Anaxagora, aurum abijcias cum Thalete, in edia te crucies cum Pythagora, solum mutes cum Cynico, omnia tentes cum Platone, dolium inhabites cum Diogene, oculos tibi eruas cum Democrito, vt Scientiarum particeps, Sapientiæ arcem in te extruas nihil efficies: *Nisi Dominus ædificauerit Domum, in vanum laborasti, & porro laborabis.* Renascaris licet in Parnasso (vt ex Poëtis aliquid adducamus) dormias ad Heliconam virentem: nutriaris à Musis, excolaris ab Apolline, ad ædificationem Domus Sapientiæ nihil hæc conferent, quia semper occinetur & verè: *Nisi Dominus ædificauerit Domum, in vanum laborauerunt.* Denique, indoli ad doctrinarum studia propensæ, exercitationem adiungas, discas licet in Scholis, perores in cathedris, disputes in exedris, studeas priuatim, exercearis publicè Aristotelem doctorem adsciscas, Socratem audias, Zenone magistro vtaris, instruaris à Cicero- ne totum cum Hipocrate Galenum perlegas, Hippo- nensem in succum conuertas, Aquinatem in sanguinè transmutas, Iustinianum decies peruoluas, Vitruuinum per singulas Architecturæ partes examines, vt tibi familiarissimum facias, vt Domum Sapientiæ ædifices: omnia frustra tentabis. *Nisi Dominus ædificauerit Domum, in vanum laborauerunt. Quæ causa? quia Sapientia ædificauit sibi Domum. Non est Domus hæc mortalis opus dextera.*

ARTICVLVS III.

*Ad Ædificationem Domus Sapientiæ necessaria sunt: Domini
Dei inuocatio, Gratiæ auxilium, & Ædifi-
cantis Pietas.*

QUARE id sibi statuat oportet, habeatque fixum,
litterarum ac Sapientiæ Studiosus, tantum se in
Ædificatione Domus Sapientiæ perfecturum, profe-
cturumque in litterarum scientiarum, & artium libera-
lium studio, quantum DEVM, Scientiarum Dominum,
& Domus Sapientiæ Architectum Principem, suum
Adiutorem habuerit. Persuadeat autem sibi, quod adiu-
tricem eius manum in omnibus experietur, si eum sibi,
pietate, casto cultu, & deuotione conciliare, & propitiū
reddere, tum per se, tum intercessione Sanctissimæ
Matris, ac Patronorum tutelarium conatus fuerit. **P**
TAS Amatores Sapientiæ Academici, Architectum
Principem huius Summæ Ædis ad vestra vota ducet,
quo vno præsentate ac dirigente, licet operæ minus sint
habiles, aut cessent aliquando & ocidentur, facile ad tem-
pli fastigium peruenitur, i. Timot. iv. 8. *Pietas, vt ad omni-
vtilis, sic instrumentum est veræ ac salutaris Scientiæ,*
organum perfectæ doctrinæ: semen eius, quam in ani-
mo desideratis copiosæ messis artium omnium & disci-
plinarum. Quare, quemadmodum Logica, quoniam
dicitur Modus sciendi, eo quod ordinem tradat, ac fa-
cultatem subministret, quibus Scientiæ, tam quæ in spe-
culatione, quam quæ in actione consistunt adquiruntur
ante alias addiscere oportet, & sibi familiarem reddere
ita, quia Pietas haud minus Modus quidam est, simul-
que præcipuum ad Scientiarum Arcem, ac Sapientiæ
Domum fundandam perficiendamque organum, tum
alias ob causas, tum ob hanc potissimum, quod Archi-
tectum

rectum primum, sine quo nemo, vel lapidem lapidi, ad huius Aedificij structuram coniungere potest, propitium reddat, ac beneuolum; idcirco fallitur. quicumque sine Pietate, in vlla Sapientiae Christianae parte, aut vlla disciplina ex Scientiarum orbe, profectum sibi spondet.

FILII, dicebat Ecclesiasticus, cap. i. *concupiscens Sapientiam, conserua iustitiam, & DEVS praebebit illam tibi.* Per iustitiam intelligit fidem, religionem, pietatem, quae coniunctam habet obseruationem omnium mandatorum DEI, quae hominem facit ac denominat iustum. Praeclare S. Augustinus, disputans contra Faustum Manichaeum lib. xxii. cap. 53. *Prior est, inquit, in recta hominis eruditione, labor operantis, quae iusta sunt, quam voluptas intelligendi, quae vera sunt. Ad hoc valet, quod scriptum est: Concupisti Sapientiam? serua mandata (sis bonus, pius, iustus,) & Dominus praebebit illam tibi. Mandata utriusque ad iustitiam pertinentia: iustitia autem, quae ex fide est, quae inter tentationum incerta versatur, ut pie credendo, quod nondum intelligit, etiam intelligentia meritum consequatur.* Subiungitur deinde ab eodem Augustino prudens obseruatio. *Proinde in his qui flagrant ingenti amore perspicuae veritatis, qui sunt Amatores Sapientiae, non est improbandum studium, sed ad ordinem reuocandum, ut a fide incipiat, ut bonis moribus nitatur peruenire, quo tendit. In eo quippe quo versatur, virtus est laboriosa: in eo vero quod appetit luminosa Sapientia. Illi ergo respondeatur: pulchrum est quidem quod desideras, & amari dignissimum: sed prius nubit Lia, & postea Rachel. Pulchra similitudo, Iacob, studiosus Sapientiae, prius duxit Liam, deinde Rachelem: Lia representat laboriosam Pietatem vel Iustitiam, Rachel speciosam Sapientiam. sis pius si velis esse Sapiens. Pergit Augustinus. Ardor ergo iste ad id valeat, ut ordo non recusetur, sed potius toleretur sine quo non potest perueniri ad id quod tanto ardore diligitur. Cum autem peruentum fuerit, simul habebitur in hoc saeculo,*

F

non

non solum speciosa intelligentia, sed & laboriosa Iustitia.

PIETAS igitur, siue IUSTITIA præcedat, ut quis sit idoneus ædificator Domus Sapientiæ: inuocetur DEVS sine cuius gratiâ & adiutorio frustra in operoso studiorum negotio ad culmen niteris. Cuius rei veritatem simulq; necessitatē auxiliij Diuini in ijs qui se literis ad extruendū in se Sapientiæ Regiā, addixerunt, ut intelligentia educi ex intimis Theologiæ, & incōcussis fidei Christianæ principijs, aduertite quæso, mentem ad clarissimam deductionem, quam habet Angelicus Doctor Thomas Aquinas, qui (1.2.q.109.) quæstionem instituens: *Vtrum homo sine gratia possit aliquod verum cognoscere?* hoc est, secundum nostram metaphoram, DEO non Architectante, ad Sapientiæ Domum fundandam, manum extendere, in hunc modum more suo, ratiocinatur.

„ COGNOSCERE veritatem est vsus quidam, vel
 „ actus, aut operatio intellectualis luminis: quia secundum
 „ Apostolum, ad Ephesios V. *omne quod manifestatur*
 „ *lumen est.* Vsus autem quilibet, vel operatio quendam
 „ motum, id est, transitum, mutationemque importat,
 „ largè accipiendo motum, secundum quod intelligere
 „ aut velle, motus quidam dicuntur apud Philosophum
 „ lib. 3. de Anima. tex. 28. Videmus autem in corpora-
 „ libus, quod ad motum requiritur non solum ipsa
 „ forma, quæ est principium motus vel actionis, sed etiam
 „ requiritur motio & concursus primi Agentis. Exem-
 „ plum clarum est in homine & igne comburente. Pri-
 „ mum autem mouens in ordine corporalium est cor-
 „ pus cœleste: vnde quantumcumque ignis habere
 „ calorem perfectum, non alteraret, nisi per mo-
 „ tionem corporis cœlestis, Manifestum est autem
 „ quod sicut omnes motus corporales reducuntur ad
 „ motus corporis cœlestis; ita omnes motus, tam cor-
 „ poreos, quam incorporeos, reduci ad Primum-mouens
 „ quod

» quod est DEUS. Ideò quantumcumque Natura aliqua
 » corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, non po-
 » test in suum actum procedere, nisi moueatur à DEO.
 » Quæ quidem motio est secundum suæ prouidentia
 » rationem, non secundum necessitatem naturæ, ut est
 » motio corporis cœlestis. Non solùm autem à DEO
 » est omnis motio, sicut à *Primo Mouente*, sed etiã ab ipso
 » est omnis formalis perfectio, sicut à *Primo-actu*. Sic
 » ergo actus intellectus, & cuiuscumque entis creati
 » pender à DEO, in quantum ad duo. Vno modo, in
 » quantum ab ipso habet perfectionem, siue formam,
 » per quam agit. Alio, in quantum ab ipso mouetur ad
 » agendum, Vnaquæque autem forma indita rebus
 » creatis, à DEO habet efficaciam respectu alicuius
 » actus determinati, quem potest efficere, aut in quem
 » potest ferri, secundum suam proprietatem. Ultra autē
 » non potest, nisi per aliquam formam superadditam:
 » sicut aqua non potest calefacere, nisi calefacta ab
 » igne.
 » Atque ita intellectus humanus habet aliquam for-
 » mam, scilicet lumen intelligibile, quod est de se suffi-
 » ciens ad quædam cognoscenda (dependentem tamen
 » ab adiutorio, vel concursu *Primi-Agentis*) ad ea nimi-
 » rum, in quorum notitiam, per sensibilia possumus de-
 » uenire. Altiora intelligibilia intellectus humanus
 » cognoscere non potest, nisi fortiori lumine perficia-
 » tur: videlicet, lumine fidei, vel prophetiæ: quod dici-
 » tur *LUMEN GRATIÆ*, in quantum est naturæ super-
 » additum. Sic igitur dicendum est, quod ad cognitio-
 » nem cuiuscumque veri homo indiget auxilio Diuino,
 » ut intellectus moueatur ad suum actum: non autem
 » indiget ad cognoscendam veritatem noua illustrati-
 » one superaddita naturali illustrationi. Tamē miracu-
 » los à DEUS aliquos per suam gratiam instruit de his,

quæ per naturalem rationem cognosci possunt.

Ex hoc summi Theologi responso multiplici tria quædam colligo, quæ litterarum studiosum quemlibet, sed Adolescentem potissimum, ad Pietatem colendam, & opem DEI cœlitumque, sine intermissione efflagitandam maximè permouere debent. *Primum* est. Nullam veritatem, quæ naturæ fines excedit, ideoque super, aut transnaturalis dici potest, cognosci posse à quoquam, licet subtilissimo acutissimoque, absque speciali DEI gratiâ, ope, auxilio, & sine noua aliqua illustratione. *Secundum*. Non posse hominem absque Diuino concursu vllam veritatem, etiam naturalem cognitione adsequi. *Tertium*. Veritates, quæ naturæ limitibus continentur, sæpenumero Diuinitus, peculiaribus nimirum DEI amicis, pijs castisque adolescentibus, singulari quadam illustratione reuelari. Qui idcirco *oro didactici*, appellantur, quod potius DEI docentis influxu, instinctu, ac manu ductione, quam sua industria & viribus ad scientiarum apicem peruenerint. Quales sine controversia fuerunt Beseleel, Ooliab, & Salomon, ad ædificationem Tabernaculi & Templi diuinitus destinati: Daniel, Ieremias, alijque Prophetæ testamenti veteris. Nec defuerunt in nouo, post Apostolos, Horægyptius Abbas, Maria Ægyptiaca, Ephræm Syrus, Basilius, & plures in utroque sexu, quorum indicem teximus. *Tom. I. Theologia varia, lib. III. qui est de Theologia infusâ.*

(. . .)

ARTI-

ARTICVLVS IV.

In Ædificatione Domus Sapientiæ initium ducendum à Deo.

EX hæctenus commemoratis satis liquet, verissimum esse istud: *Nisi Dominus adificauerit Domum, in vanum laborauerunt qui adificant eam;* ac proindè, coniunctionem cum DEO per veram iustitiam, pietatem, amicitiam, quæ per mandatorum Diuinorum obseruationem obtinetur & conseruatur, esse optimum medium Scientiam Sapientiàmque obtinendi; & frustra esse, qui sine hoc, manum imprudenter Ædificationi Ædificij Diuini admouet. Hinc fit, vt Adolescentes parui ingenij, sed magnæ pietatis puritatisque, socijs valdè ingeniosos; hebetioris intellectus admodum acutos; obliuiosi, memoria tenaces, nullis penè naturæ subsidijs præditi, omnibus naturæ dotibus instructos, breui multis parasangis præcedant. Quocirca meum solet esse *Consilium*, vt litterarum studiosi, quamprimum animum in aliqua disciplinâ, ad illius arcana peruidenda, & scientias addiscendas applicant, sacra de peccatis omnibus exomologesi, sumptaque cum peculiari deuotione Synaxi, auxiliatorem DEVM sibi propitium ac beneuolum current reddere: Quo pacto ad benignos Domini influxus, ipsamque Sapientiàm recipiendam retinendamque sese aptabunt. Nimirum, DEI donum est scientia omnis descendens à Patre luminum; sicut autem generosum vinum vas requirit non putidum, non fæce, vel amurcâ sordidum, sed benè perpurgatura purumque; ita illa, postulat animum à peccati labe mundatum & nitentem. Nam *in malucolam animam non introibit Sapiencia, nec habitabit in corpore subdito peccatis*, vt inquit Sapiens, cap. i. Sapienciæ. Quemadmodum in speculo labeculis insperfo,

stellæ aut non videntur, aut obscure admodum: sic in mente peccatis infectâ, & multo magis criminibus grauioribus, radij Diuini ad Scientiam maximè necessarij, ipsaque Scientia, aut non enitet, aut tenuiter admodum. Cogitate populum Iudaicum Dei iussu tribus diebus veteris vitæ sordes purgauisse, priusquam ad legis Sapientiam discendam admitteretur: & nobis peccatorum sordibus inquinatissimis incerta & occulta Sapientiæ Diuinæ mox parebunt?

EST accommodata huic loco similitudo S. Augustini, quam habet in Soliloquijs, lib 1. cap. 6. Disciplinarum certissima talia esse, qualia illa, quæ à sole illuminantur, vt videri possint: DEVM autem esse qui illustret. Ad cuius explicationem adiungit S. Thomas loco cit. Ratio ita est in mentibus humanis, vt in oculis aspectus: mentis enim oculi sunt sensus animæ. Sed sensus corporis quantumcumque sit purus, non potest aliquod visibile cernere, sine Solis alterius-ve astri illuminatione, aut insito quodam lumine. Ergo, hominum mens quantumcumque sit perfecta, non potest ratiocinando veritatem cognoscere, absque illustratione Diuina. Adquam obtinendam, alterum do *Consilium*, vt nunquam litterarum studiosus mane, meridie, & vespere libros tractare incipiat, nisi precibus ad DEVM Diuosq; Cœlites præmissis, opem Principis Architecti implorauerit. Apud Gentiles, quos Natura solùm instituerat, solenne erat illud, *A Ioue principium*. Et in Republica Romana omnium rerum magnarum à Dijs immortalibus principia duci consueisse Tullius profitetur. Illud quoque à maioribus bene ac sapienter institutum Plinius in panegyrico commendat, vt quemadmodum rerum agendarum, ita dicendi (adde. studendi) initium à pregarionibus caperetur, quod nihil rectè, nihilque prouidenter

denter sine Deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarentur.

EXEMPLVM eius præclarum est, pro Oratoribus, in Cicerone, defendente Rabinium perduellionis reum, atque ita exordiēte: Primum quod in tantâ dimicatio-
ue capitis, famæ, fortunarumq; omnium fieri necesse,
est, ab Ioue Opt. Max. ceterisq; Dijs Deabusq; im-
mortalibus, quorum ope & auxilio multo magis hæc,
Respublica. quàm ratione hominum gubernatur, pa-
cem ac veniam peto: precorq; ab ijs, vt hodiernum,
diem, & ad huius salutem cōseruandam, & ad Remp.,
constituendam ILLVXISSE patiantur. Quemadmodum
autem priscos Oratores ab Ioue, ita antiquos vates ab
inuocatione Numinis alicuius principia proce-
traxisse animaduertimus. Cuius antiquissimi moris me-
minit Seruius, tum in Id. VII. Ænead.

Dij nostra incepta secudent. Tum in illud XII.

Prefatus Diuos folio Rex infit ab alto.

Religiosus Poëtæ Christiani, ab inuocatione Sanctissi-
mæ TRIADOS, aut SPIRITVS-SANCTI, adiuncto DEI-
PARÆ patrocinio, opera sua aggrediuntur. Quorū plu-
rima sūt exēpla, at vnus maximè oblectauit me recētis,
sed nobilis Poëtæ carmen inuocatorium, quod princi-
pio suæ Soteridos (sic appellat, Christi Soteris Nostri
vitam omnem libris XII. versu heroico conscriptam) in-
feruit, dignum quod hic quoque legatur.

Tu Numen, Tu verus honos, Tu Spiritus almus
Et Nati, & Genitoris Amor, Tu vincula rerum,
sancte moue Vatem. Sunt magna exordia, magni
Hoc inceptum animi, tantæ sed pondera molis
Haud renuam, sancto firmes si pectus anhelum,
Numine, & adflatum tantas euoluere causas
Posses dabis. Cælo quare descendit alto
Vera DEI soboles, & sacra Virginis aluo
Sc olim condiderit Tibi plus quàm nota parentum.

F 4

Te

Te sine nil altum mens inchoat. En age, cunctas
 Rumpe moras. Helicon mihi cœlestis Olympi
 Pande libens, sacroque tuum medicamine Vatem
 Imbue & errorum quidquid superesse videbis,
 Pelle procul, puramque meo sub pectore mentem
 Conde, mihi, ut pateant, tantarum exordia rerum.
 Latus & optatæ referam solaria palmæ.
 Tu Genitrix, Tu Sponsa Dei, Tu Filia tanti
 Principis, haud renuas voris, precibusque vocari
 Tu Sydus, Tu Diua mihi, Tu Numen, honosque
 Tu quoque Virginei flos intemerate pudoris
 Cuique nouem menses libuit gestare potentem
 Carminis Auctorem, & sacratum condere pignus
 Virgineis claustris: nec erat dubitabile verum,
 Da scopulos vitare omneis, vitare minaceis
 Et cœli, pelagique iras, & in hospita saxa:
 Ut tandem valem reduci contingere cymba
 Opratum litus, portusque intrare petitos.

Stephanus Maccius Durantinus.

ARTICULUS V.

*In Nomine Domini inchoanda edificatio
 DOMVS SAPIENTIÆ.*

IVSTINIANVS Imperator Institutiones suas à solem-
 ni illa formulâ, Sapientię Amatoribus, in li-
 bris omnibus suis, immò disputationibus, & disser-
 rationibus ac consultationibus, publicis & priuatis
 vsurpandâ. IN NOMINE DOMINI, auspicator. Quâ,
 in vestibulo præclarissimi operis, dum Adolescentes
 maturi, post litteraturæ politioris, & Philosophię stu-
 dia, Themidis sacris initiari incipiunt, eos monere vo-
 luit, tanquam optimus Iustitię Sacerdos, illos non pro-
 priarum virium fiduciâ, non ingenij perspicacis, non
 tenacis memorię, non confirmati iudicij, denique non
 naturę, quamuis optimæ præsidij nixos, ad grauissimi,
 & Reipublicę Christianę, post sacram Doctrinam utri-
 que

liffimi

lissimi studij palæstram accedere debere, sed ijs à Diuini Numinis inuocatione exordium esse sumendum. Sentiebat videlicet Sapientissimus Cæsar, non posse Iustitiæ Domum ædificari, nisi Architecti Principis manu, castis precibus, ad auxiliũ & opem præsentaneam impetrata. O augusta epigraphæ, *In Nomine Domini!* quam neq; Philosophorum disputationibus, neque Medicorum aphorismis, neque Theologorum assertionibus præfixam reperio. Imperator autem in fronte operis sui de Iustitiâ & Iure, ad æternam posterorum memoriam, & adolescentum institutionem Christianam, tanquam noui Ædificij inscriptionem vncialibus litteris extare voluit: non quod minus indigni sint cælestis auxiliij, siue Philosophi ad veritatem, altissimo immerfam ignorantis puteo, speculationibus eruendam; siue Medici ad sanitatem corpoream, vel conseruandam, vel reducendam; siue Theologi, ad obscurissima Religionis mysteria in claram lucem producenda; quàm Iuris vel Antistites, vel studiosi, ad Legum perfectam intelligentiã assequendam. Sed, quod illos censeret potius monendos esse, & ad opem Diuinam assidue implorandam excitulandos, quos non ignorabat facilius rerum terrenarum cupiditate, & opum, honorumque præconceptã spe à recto veritatis tramite abduci posse. Illis nimirum *Nomen Domini* fuit signatè proponendum, quibus nominis sui in terra celebrandi, tam facilis & expedita offerri solet in Iustitiæ dicasterijs occasio:

At, ab omnibus Sapientiæ cultoribus iure merito, studiorum initio vsurpandum esset programma. *IN NOMINE DOMINI.* Non in nomine Bartoli & Baldi, Galeni & Hippocratis, Aristotelis & Platonis, Ciceronis & Quinctiliani, Prisciani & Aristarchi; sed *in Nomine Domini.* Pulchra fuit inscriptio templi Delphici. *Nosce*

¶ §

reip=

reipsum: præclara epigraphe in culmine fani Apollinei, *EL*, id est, *Tves*: bona superscriptio Aræ Atheniensis, *IGNOTO DEO*, sed omnium pulcherrima, præclarissima, optima illa Imperatoris Iustiniani, *In Nomine Domini*. Auditores Academici, simulque Christiani & Catholici, *Hi in curribus, & hi in equis*: Vos autem *in Nomine Domini DEI* vestri *Ps. xix. 8.* *Hi in ingenij subtilitate, & hi in mentis perspicitate: hi in sanitate, & corporis robore: hi in laborum assiduitate, & hi in Libris, & hi in opibus vos autem In Nomine Domini.* *Hi in corporis commoditate, & hi in mentis sublimitate: hi in scriptorum multitudi- ne, & hi in Doctorum favore: Beatum dixerunt populum, cui hec sunt: Beatus populus, cuius Dominus DEVS eius. Ps. cxliiii.*

In Nomine Domini, Auditores studiosi. Hanc primam Imperatoris legem existimate. Vt autem nemo Cæsaris legem irritat, qui non simul eius iracundiam irriter: nolite huius legis vtilissimæ transgressores fieri, nisi Maiestatis, non humanæ, sed Diuinæ indignationem experiri velitis. Imperator Justinianus auspiciatur libro Institutionum ab inuocatione Nominis Diuini, inquit nominatus earum Commentator: Ioannes Oinotomus causam adiungit: *Quia ex hac sequitur bonum initium melius medium, & optimus finis.* secundum gl. *ibid.* in ver. *Jesu* Vbi enim Christus non est fundamentum, ibi nullum boni operis est superædificium. c. cum Paulus 1. q. 1. Addit Interpres, *Quicquid igitur agimus, in Nomine Domini incipere debemus.* c. non obseruetis, 2. 6. q. 7. Hinc vult ore Doctores quærunt in principio Institutionum, in inuocatio Nominis Domini, sit de substantia instrumenti juridici? Respondent autem, honestum & pium esse eam semper in negotio honesto apponere: & quam existiment communiter, instrumentum non reddi nullum, si à Notario omiſsa fuerit, addunt tamen, nisi hoc

esset

esset de consuetudine, quæ more introduci potest. De qua Baldus, alijque Doct. in proæmio Cod. & alibi. Abbas etiam, Felinus & Canonistæ in c. 1. de fide instrumentorum. Itaque siue dictis, siue scriptis suis proponat semper scientiarum avidus studiosus. *In Nomine Domini*: & persuasum sibi habeat quod eo proæmio continetur, studiorum initium à preceptione capiendum, cum sine DEI immortalis ope ac potestate frustra ad Domum Sapientiæ ædificandam accingamur. Inuocatio autem Nominis Domini, est ipsius DEI inuocatio. Ponitur enim Nomen Domini pro DEO ipso, vel potentia DEI: non rarò siquidem in Litteris Diuinis Nomen Domini DEVM significat. Sic Deuteronomij XVIII. *Ipsam elegit Dominus DEVS tuus, vt stet & ministret Nomini Domini.* Et Psalmo V. *Gloriabuntur in te omnes, qui diligunt Nomen tuum.* Quæ ratione DEVS dicitur iurare in Nomine suo. Ieremiæ XXV. *Ecce ego iuravi in Nomine meo magno ait Dominus.* Sic quoque homines sperare dicuntur in *Nomine DEI*: aut credere in *Nomen DEI*.

ARTICULUS VI.

*Matutinis precibus DEVS aduocandus ad ædificationem
DOMVS SAPIENTIÆ.*

PRIVM officium Adolescentis studiosi, Amatoris Sapientiæ, sit, manesse quam primum in preces effundere, & DEVM, vt sibi in studijs omnibus præsens ac propitius sit, inuocare. Quod à mundo condito obseruatum semper ad felix diei auspiciam à sacris profanisque reperio, qui aliqua DEI notitiâ fuerunt imbuti, & ad aliquam Sapientiæ seu veræ, seu apparentis gradum aspirarunt. Iob eximius Sapientiæ cultor consurgebat diluuclo (*Iob. 1. 5.*) & offerebat Sacrificium. Prima cura,
prima

prima cogitatio tibi sit de laudis Sacrificio Deo perfoluendo, idque diluculo, valde mane

Non iacet in molli veneranda Scientia lecto.

*Mane oportet querere, Iob. vii. diluculo venire, Pſal. lxxvii. de nocte conſurgere, Ieremiæ, xxv. De luce vigilare, Pſal. lxxii. Ante lucem ſurgere, Pſal. cxxvi. Adferre mane victimas veſtrae, Amos iv. Hoc ſe facturum, & matutino tempore ſe inuiſurum templum, ac matutinis precibus vacaturum David Rex ſpondebat: Mane adſtabo Tibi, Pſal. v. Surgam diluculo, Pſal. cvii. ſeu, vt ibi Hebræa verti poſſunt: *excitabo. ſiue, exp. rge faciam auroram.* id eſt, nunquam me aurora inueniet dormientem: nunquam illa me excitabit, potius ego eam. Feciſſe quod receperat, teſtatur ſapienter matutinus ille Sapientiæ Saluator. Diſertè Pſal. lxxii. *DEVS Deus meus, ad Te de luce vigilo, Græcè, ἀπὸ τοῦ φωτός, mane mane te quæro, mane Tibi adſto, & me ſiſto, ante tuum Tabernaculum, vbi Te præſentem exhibes: locum ſacrum adeo, ante alia negòcia, vt tecum agam, conſulamque, quid, quomodo, quando; ad Sapientiæ Domini perficiendam mihi ſit agendum die illo.**

Primi Chriſtiani, quippe Sapientiæ alumni, primo diluculo Deum laudabant, quod à Plinio Gentili notatum, (a) à Philone Hebræo, (b) tanquam in ſuæ gentis hominibus commendatum, à Tertulliano, (c) inter illos vno, poſteritati traditum, Eccleſia vniuerſa ſuſcepit, & per viros Sacraſtos exercuit, vt etiam num ſtrenuè exciſquitur. Illorum eſt ſummo mane iucundiſſima modulatio. (d)

Somno reſectis artibus

Spreto cubili ſurgimus:

Nobis

(a) Plinius ſecundus epiſt. ad Traian. 97. lib. 10. (b) Philo lib. de vita contempl. (c) Apologet. cap. 2. (d) Hymn. Eccl. foris ad Matutin.

Nobis Pater canentibus
 Adesse Te deposcimus.
 Te lingua primum concinat,
 Te mentis ardor ambiat,
 Ut actuum sequentium
 Tu Sancte sis exordium.
 Tu Lux refulge sensibus,
 Mentisq; somnum discute
 Te nostra vox primum sonet,
 Et ora soluamus Tibi.

Neque Gentilium hic desunt exempla. Solenne Persarum Magis tradit fuisse Herodorus, lib. i. ut primo semper diluculo suis Idolis hymnos, & laudes dicerent. Præclarum quoque illud fuit Persarum institutum, quo Regis cubile ille, qui à cubiculo illi erat, ingredi solitus, clamabat: *Surge o Rex, & negocia cura, quæ te Mesocomados curare voluit.* (Plutarch. lib. ad imperit. Princip.) Tibi non pedisse quis aliquis, sed bonus Genius, Angelus tuus tutelaris, quamvis absque corporeâ formâ aut sono, in clamat, dum expergisceris, surge, & negocia ac studia cura, quæ te iustitiæ Sol curare voluit. *Hora iam est te desomno surgere:* (a) *Nox præcessit, dies autem appropinquavit.* Usquequo piger dormies? quando consurges à somno tuo? (b)

Sertus adhuc iuuenis? iam clarum mane fenestras intrat. (c)

Aneam nescio quis cum diutius somno indulgentem videret, admirabundus vel indignabundus excitabat voce sonora & articulata:

Anea potes hoc sub casu ducere somnos? (d)

Solliciti adolescentum pedagogi, erat illa quotidiana mutatio aut improperatio: (e)

*Surgite iam pueri. vendit ientacula pistor,
 Cristatq; sonant undique lucis aves.*

Doluis-

(a) ad Rom. xiii. ii. (b) Prou. vi. 9. (c) Pers. Saty. (d) Virg. 4. Ænead (e) Martial,

Doluisse Demostheni refert Cicero 5. Tusculan. quando fabrū ante lucana vinceretur industriā Apud Homerum suum laudat Vlysem ipse Jupiter. lib. 1. Odyss.

— *qui semper Sacra Deorum
Ante alios fecit cumulans altaria donis,*

De Apollonio Thianeo, quem ut Sapientiæ clientem habuit Gentilitas scribit Philostratus lib. I. vitæ cap. 12. Cum sacerdotibus habitabat, & oriente sole facta quædam in occulto faciebat: illiusque hoc erat præceptum: Adveniente aurora cum Dijs verferis.

Ego Adolescenti mihi caro Sapientiæ studijs destinato, si plumis diutius involutus hæreat matutino tempore, occinere soleo:

*Stulte quid est somnus? gelida nisi mortis imago?
Longa quiescendi tempora fossa dabit.*

Postquam stratum deseruit Amator Sapientiæ, Deus ad ædificationem illi est aduocandus: principium omnis Architecto tuo dandum: à DEO Diuinisque rebus ædificandi initium est sumendum, & quamprimum orandum, supplicandum, sacrificandum, si non alia, certè cordis & oris victima. Clemens Romanus antiquissimus Scriptor lib. 2. Constit. cap. 64. exprobat acriter Christianis quibusdam in hac re tarditatem, adducitque Gentilium quorundam & Judæorum concursum ad sua vel templa, vel synagogas, orationis causâ, vix primum diluxit, aut experrecti sunt. Et sanè, erant diligentissimi Ethnici in matutinis & vespertinis precibus, quæ quamuis satis constet ex hætenus allatis, lubet tamè addere Salutationes matutinas, quas vocabant. Siquidem prima hora delubrum aperiēbatur, & matutinæ salutationes fiebant: quæ exercitationes dicebantur, & templi apertio. Apuleius lib. II. Milessiæ fabulæ. Religiosi primam nunciant horam, & perstreperunt. Seneca epist. 11.

Viter-

Viremus salutationibus matutinis fungi, & foribus as-
dere templorum. Ex nostris Prudentius

*Mane salutatam concurritur, omnis adorat
Pubes.*

Arnobius lib. 7. contra Gent. Quid sibi volunt ex-
citationes illæ, quas canitis matutinae, collatis ad tibiam
vocibus? Hæc erant salutationes Deorum in templis, vel
ad templorum fores. At, de Syris memorat Tacitus lib.
3. histor. v. sitatum ijs fuisse, salutare Solem Orientem.
Idem de Parthis refert Herodianus lib. 4. Magis vniuer-
sè Plato lib. 10. de legib. Oriente, inquit, Sole & Luna, iisdem-
que occidentibus, in terram inclinationes & adorationes fiunt
Græcorum, & omnium Barbarorum. Sed quid hominum ge-
nus adducimus? brutorum secla animantium eundem
haud sanè brutum morem obseruant:

*Inijciant nobis brutorum hæc cræ stuporem,
Qui tarda incipimus querere mentes DEVM.*

Scribit Solinus, quod cõfirmant alij, ne solus id dixisse
credatur. Elephantibus luna splendente, gregatim omnes
petere, ac mox aqua aspersos purgatosque Solis exortum
certis gestibus salutare, deinde in suos saltus reuerti.
Huius animalis exëplo discant homines ratione præditi,
& ij maximè, qui Sapientiæ famulantur, Pietatem cole-
re, & purâ mente DEVM venerari, idque statim ad Solis
exortum. Quare Symbolo, in quo exprimuntur Ele-
phantes aqua perfusi adorare Solem Orientem, adscri-
bunt aliqui, *Pura placet Pietas: alij, Pietas nos DEO consiliat:*
nonnulli, Vt dignus adorem: quidam, Sic ardua peto: aliquis,
Prelata triumpho: tuihi maximè probatur epigraphe, Di-
luculo adora: cui adiungo: Ne tardes. Tardauit Cain, de
quo Genesis 1v. Factum est multos dies, obtulit Cain ex fructi-
busterræ. Hinc duplex culpa, inquit S. Ambrosius lib. de
Cain & Abel cap. 17. vna, quod post dies obtulit; alte-
ra, quod

ra, quod

ra, quod ex fructibus, non ex primis fructibus, sacrificium autem & celeritate commendatur & gratia. Quod cum non ignoret cultor Sapientia, mane auroram praeuenit, & sacrificium cordis ac laborum DEO quamprimum offert, & per matutinas preces Architecto Principi in adiutorium aduocato aedificationem DOMVS SAPIENTIAE quotidianam auspicatur.

NOTAE.

§. I. PIETAS instrumentum aedificatorium.] 1. Timoth. xv. *Pietus ad omnia utilis est.* Legendi ibi Commentatores. Veterum quidam ἀρχὴν ἢ τέλος τῆν πᾶσῶν τῶν ἀρετῶν. id est, omnium virtutum principium ac finem dixit esse Pietatem. Cum quo Aristotelis sententia congruit, ἀρχὴ ἀρετῶν παντῶν ὁ Θεός, ἀρετῶν δὲ ἡ σέβειν. Optimum quidem rerum omnium principium DEVS: virtutum autem Pietas.

§. II. ECCLESIASTICI I. 33. *Fili concupiscens Sapientiam, conserua iustitiam.*] Per iustitiam intelligitur virtus generalis, quae consistit in obseruatione omnium mandatorum DEI, haec enim hominem facit & denominat iustum. Sic Psaltes toto psalmo cxviii docet, veram Sapientiam firam esse in lege DEI eiusque custodia. Sequitur in Ecclesiastico versu 2. *Sapientia enim & disciplina (est) Timor Domini.* q. d. Via & modus acquirendi Sapientiam est iustitia, siue obseruatio mandatorum Domini: quia Sapientia est timor Domini, vel certe connexa cum timore Domini, ex quo oritur iustitia & obseruatio mandatorum DEI. Quod multo ibi deducit Cornelius, quae utilissima sunt pro studiosis,

§. III. *Theodidacti.*] Horum integrum catalogum damus in Theologiae variae lib. 3. Commenta xxvi, quae est de Theologia infusa illustrium quorundam in Ecclesia Dei Idioarum: & nominantur, S. Antonius, Hor Abbas Aegyptius, Romualdus Camaldulensium Pater, Franciscus Assisias, Ioschimus Florensis Abbat. Commentatione xvii. quae est de Theologia infusa excellentium aliquot in Ecclesia Dei Doctorum, recensentur, Hierotheus, Dionysius Areopagita, Bernardus Clarenallensis, Thomas Aquinas, Bonauentura. Commentatione xviii. quae est de Theologia infusa celebrium quorundam in Societate Iesv Patrum celebrantur:

S. IGNA.

IGN...
rez, F...
logia...
naru...
Cath...
Angel...
pra o...
Exerc...
tat. x...
§. r...
gri fu...
Di...
ei lax...
tertia...
est, qu...
summ...
fieri...
Diluc...
luculo...
bius i...
partib...
le man...
Luce...
MA...
in reu...
mane i...
man, a...
nim a...
nicare...
autem...
zur. qu...
ma & p...
lium, &
Cur...
tem us...
pim...

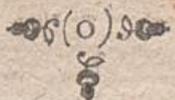
IGNATIUS, *Caspar Barzæus, Iosephus Anchieta, Balthasar Alvarez, Franciscus Ribera.* Commentatione XVIII. quæ est de Theologia infusâ quarundam selectarum, ex cælesti gynecæo fœminarum, enumerantur, *Catharina, Alexandrina Catharina Senensis, Catharina Bononiensis, Agnes Politiana, Hildegardis Spanheimensis, Angela de Fulgino, Theresia de Jesu.* Sequuntur alii minus noti. Sed præ omnibus illustris fuit *Beatiſſ. Virgo MARIA*, de quâ agitur *Exercit. III. Comment. IX. Et Apostoli, de quibus Commentat. xv,*

§ IV. MANE *surgendum, orandum, ædificandum.*] De his integri sunt libri magistrorum pietatis, & pro Sodalibus editi.

Diluculare.] est mane aliquid agere, *Diluculum*, quasi patva diei lax: ante solis ortum aurora, *S. Hieronymus* ad Eustoch. Horam tertiam, sextam, nonam diluculum quoque & vesperam nemo est, qui nesciat. *Cic. pro Rose. primo diluculo. Diluendo* adverb. summo mane, ante lucem. *Diluculo*, idem, quod diluculum fieri. *Gell. Die crastino, ubi primum dilucabit, fac amicos adeas. Diluculaſcit, dilucescere incipit. David psal. LVI, 9. Exurgam diluculo. Job. I, 5. Conſurgens diluculo offerebat. MANE Macrobius I. Saturn. putat dictum à manibus, quod exordium lucis à partibus inferioribus emergat. Varro à manando quod cum sole manet dies ab oriente. Hinc Manii & Lucii, qui nati mane & Luce,*

MANICARE. *Lucæ XXI, 38. omnis populus manicabat ad eum in templo, audire eum.* Græcè est *μαγειρεῖν*, id est, mane veniebat, mane itabat; *Emmanuel Sà* censet legendum, manitabat. Sed Roman, apud *Lucam* & alibi constanter legunt, *manicabant.* Sicut enim à Græco *μαγειρεῖν* dicitur *μαγειρεῖν*, sic à Latino mane dicitur *manicare.* Mane enim *clarum* veteres dicebant, ait Nonius. *Servius* autem, *Manum*: inquit, *antiqui bonum dicebant, unde & mane dicitur. quid enim melius?* Mane vigent sensus; idèd mane, quasi optima & prima pars diei Deo est danda. *Lege Maldonatum, Cornelium, & alios in lucam.*

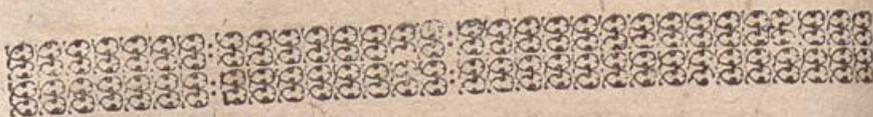
Cum *Pagnino*, *Novatores* plerique reprehendunt interpretem usurpantem verbum *manicare.* Sed ejus defensionem suscepimus in *GRAMMATICO PROFANO* Commentatione IX, ubi fusius de eo, ac similibus vocabulis, contra *Grammaticum Novatorem.*

Prima Pars.

G

SER

S E R M O II.

S I T U S

Domus Sapientiæ.

O R I E N S.

*Plantaverat Dominus Deus Paradisum
voluptatis à principio. LXXta.
Ad Orientem. Genes. 11. 8.*

A R T I C U L U S I.

O R I E N S

*Accommodatissimus est ad Domum Sapientiæ alicubi
Ædificandam, Situs.*

S Principi Architecto placuit, qui imaginem quandam istius sui Domicilii, Hortum voluptatis, quem Paradisum vocamus, plantavit ad orientalem cæli plagam. Quod enim nos in Genesi legimus, *plantavit à principio, LXXta.* Interpretes vertunt, *ad Orientem.* unde doctissimus ævi nostri interpres (a) scribens in Genesim, existimat, certum esse de fide, quod Paradisus fuerit locus corporeus situs in parte aliqua terræ nostræ versus Orientem. Qua persuasione imbuti, S. Chrysostomus, Theodoretus (b) & Damascenus, (c) docent Christianos orare ad Orientem, ut recordentur Paradisi è quo peccatum pulsi sunt; atque anhelent ad Paradisum cælestem, cujus ille terrestris fuit typus & imago. Est autem idoneus admodum situs ille pro Sapientiæ Cultore,

(a) Cornel Gen. 2. 8. (b) in Genes. (c) lib. 4. de fide cap. 13.

re, ut de multis ex eo admoneatur, quæ usui futura illi sunt, & interdum, certis temporum ac locorum circumstantiis, necessaria. Imprimis enim notum illi esse debet, ut præscribit ipsa Sapiencia in libro, ejus nomine, ac titulo exornato cap. XVI. 28. *quoniam oportet prævenire Solem ad benedictionem tuam, DEUS, & ad ortum lucis Te adorare.* Monetur exemplo Hebræorum, qui in deserto, quoniam manna, Sole incalescente liquescebat, necessario ante ortum, vel ad ortum Solis, colligere illud debebāt, ut præveniat Solem, ad benedictionem DEI accipiendam, qualis erat manna, & vicissim illi reddendam per gratiarum actionem. Monetur, ut summo mane ad ortum lucis DEVM laudet, adoret, & inuocet, ne sit ingratus. Nam ut sequitur, *Ingrati spes, tanquam hybernalis glacies tabescet: & disperiet, tanquam aqua superuacua.* Monetur igitur, ut si piger sit. & ingratus diuinæ oblationi, quâ mane ad se vigilantibus & orantibus offert gratiam, æquè ac Hebræis mane offerebat manna, non speret postea post somnum, & inertiam se reperiturum, quod socors neglexit. Exemplo sint Hebræi, qui stertentes fallebantur: cum post ortum Solis manna quærebant, nam reperiebant illud Solis radijs liquatum. Siquidem manna liquabatur ut glacies in hyeme, Sole incalescente colliquescit & tabescit, hoc est, in vaporem abit & evanescit.

DISCAT Sapienciæ studiosus ad ortum lucis adorare lucis auctorem, aut, ut est in Græco *ἰοσυγκάσιον* occurrere, aspirando, supplicando, interpellando. Si enim DEVS tam est beneuolus, tamq̃ diligēs, ut primo mane manna ac gratiã offerat, decet sanè ut illius gratiam gratè beneficij particeps excipiat. Offerat ante Ortū Solis, vel ad ortum saltem primitias DEO cogitatuū, verborum, operum. Hoc fecisse Regium Psaltē notat S. Chrysostrmus exponens illud psalmi v. *Mane exaudies vocem meam.*

Ab initio, inquit, diei David dabat DEO primitias, Oportet enim ad gratias illi agendas Solem præuenire, & ante ortum lucis interpellare. Tu quidem in Imperatore non partaris, in eo, qui est inferior, ante te adorare: nunc autem Sole oriente ipse dormis, & cedis primum locum creature, nec omnem creaturam præuenis, que propter te facta est: nec ei agis gratias; sed cum surgis manus & faciem lauas, animam autem immundam negligis. In eundem Psalmum S. Athanasius: Magnum certaminis ducis, à lecto ipso DEO sistere seipsum, & præuenire in gratiarum actione Solem. Idem Iudæis omnibus præscribebat Sapientissimus eorum legislator Moses, commendans, ac non etiam mandans? Legis diuinæ meditationem mentinam ante lucanam, hoc est, orationem mentalem, que semper vocali præmittenda aut copulanda est. Meditabor in eis, (præceptis, mandatis, iustificationibus Domini dormiens atque CONSVRGENS, Deuteron. vi. Quod quilibet sibi dictum existimet Sapientiæ cultor maximè profectò, hinc ortum esse usum in bonis Christianis, estimat eo loco Episcopus Abulensis, ut cum primum lecto surrexerint, mox à Dei laudibus incipiant oratione tum vocali tum mentali. DEO causæ primæ, auctoris naturæ & gratiæ, donatori bonorum omnium, ut dicuntur ita omnium quæ in illo perficientur debentur primordia, ut Sancti, Basilii, (a) Ambrosii, (b) Dionysii, & alii docent. Quod si præstetur, felix dictorum operum quæ sperari potest exitus, defectumque, & multo magis criminum euitatio. Surgentibus nobis ad laudes DEI, omnis exinde tenor operis nostri in ipsius laudibus formatur & viuificatur, ut obseruat S. Bernardus (d) B. Ephrem verò hoc adiungit (e) Si orationem operi præmiseris, & surgens è lecto primorum motuum tuorum initia ab oratione duxeris, aditus periculi in animam non patebit.

(a) In regul. fol. r. sp. 37. (b) in psal. 118. ser. 19. n. 4. (c) lib. de prim. diuin. c. 3. (d) de vita solitar. (e) tomo 1 ser. de orand. Dec.

Hoc etiam suadent Domus Sapientiæ custodes semper vigiles, Angeli, quibus ea cura, vt laudent quotidie DEVM, QVASI ASTRA MATVTINA (a) Quoties audiisti, (b) fortasse non absque sarcasmo, *Vbi eras*, nempe in strato, inter plumas, in culcitra, (c) *cùm me laudarent simul Astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei?* Ecquid beatius, exclamat S. Basilus ad suum Nazianzenum, (erat autem vterque summus, vt Sapientiæ, sic matutinæ precationis amator, simulque solitudinis & vigiliarum) *quàm hominem in terrâ concentum Angelorum imitari? in eunte statim die in orationes ire? in hymnis & canticis Creatorem venerari? Grave est, ô cliens Sapientiæ vt verbis te horter vigilantissimi Antistitis Ambr. si te ociosū in stratis Solis orientis radius inuerecundopudore conueniat, & lux clara feriat oculos somnolento adhuc torpore depressos. Occurre ergo ad Solis ortū, ne lumina tua primus diei fulgor exagitet.* Tum diuertit aliquātis per sermonem ad Christum, qui Sol est Iustitia, & hominibus Oriens ex alto, ac subnectit: *Si hunc Solem præveneris, antequam isse surgat, aspicias Christum illuminantem.* Ipse prius in tui cordis illucescet arcano: iterumque dices ad eum: *Exitus matutinos, & vespere delectabis.* Addamus illa Dauidica, dulciora Sapientiæ Alumno super mel & fauum. *Deus Deus meus ad te de luce vigilo.* (d) *Memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in Te.* (e) *Domine, mane exaudies vocem meam: mane adstabo Tibi, & videbo.* (f) *Exaltabo mane misericordiam tuam.* (g) *Mane oratio mea prævenerit Te.* (h) *Qui mane vigilant ad Me, dicit Sapiencia ipsa, inuenient me.* (i) *quid præterea? quæ mecum sunt: Mecum autem sunt, adiungit. Diuitia & gloria.*

Thera P^utas laudat Philo Hebræus- (k) quod

G 3

- (a) Iob XXXVIII. 7. (q) Epist. 1. ad Nazianz. (c) in Psal. cxviii. Ser. 19. (d) Psal. xxii. 1. (e) vers. 7. (f) Psal. v. 4. (g) Sfal. kviii. 17. (h) Psal. kxxxviii. 7. (i) Prover. xiii. 17. (k) Philo lib. de vita contemp. n. pl.

quotidie bis precari essent soliti, mane, ac sub vesperam Oriente Sole petentes diem verè felicem, vt que mente eorum cælesti repleantur lumine. Esseni, inquit Iosephus, (a) & ipse Hebræus historicus, *ante ortum Solis nihil profani loquuntur, sed* (nempe, Solis auctori DEO) *patris quaedam vota celebrant, quasi vt oriatur precantes.* Iudæis quoque solenne erat quotidie mane offerre iuge sacrificium. Antiquissimos illos Christianos, qui Traiani temporibus floruerunt antelucanos egisse cœtus, tanto concursu delium, & admiratione Gentilium, vt Prouinciæ Præsidis iudicaret rem dignam, quæ ad Cæsarem referretur, constat ex Plinio ad Imperatorem illum epistola. Mansit illa consuetudo in posteris: sed apud Monachos potissimum de quorum hymnis matutinis ad galli cantum differit Chrysostomus commentario in 1. ad Timotheum. Christianis quoque habuit, sed proximè à Mamma matre, eorum discipula ac faultrice, Alexander Severus Imperator, quod mane in balneo suo rem diuinam faceret, vt Lampridius refert. Quid ergo mirum. Imperatores Regesque Christianos, fuisse tanquam Præsidis Sapientiæ, matutinos Numinis salutatores adoratoresque? De Theodorico Gothorum Rege scribit Sidonius Apollinaris lib. 1. epist. 2. *Antelucanos suorum Sacerdotum cœtus minimo comitatu expetebat quotidie, & grandi sedulitate venerabatur.* Similia de alijs Principibus nostrorum quæque temporum suis locis opportunè narrauimus.

Itaque ob hæc & eius generis plura Domum Sapientiæ ad Orientem locamus.

(a) lib. 2. belli cap. 7.

ARTICULUS II.

SITUS DOMUS SAPIENTIÆ.

Ad Orientem, est munij Cultoris Sapientie perquam idoneus,

DE Oratione matutinâ & adoratione propria Studiosi Sapientiæ diximus aliqua, sed nunquam dicitur satis pro materiæ amplitudine, & officii necessitate. Illud itaque addatur, orandum illi, non tantum, quod philomela solet, mane in aurora, sub ortum solis, sed etiam converso ad Orientem, seu ad Orientalem mundi plagam vultu. Quod olim facere consueverant Christiani ex Apostolicâ traditione, ut docet S. Basilius (a) & Anastasius Nicænus. (b) Et ideo Tempora quoque sua constituebant ad Orientem, ut tradit B. Isidorus, (c) quod Clemens ab Apostolis etiam manasse scribit. Immo, Lucianus, Hyginus, & Latinus Pacatus (d) idem fecisse Gentiles prodiderunt. Denique Vitruvius, (e) ubi de Sacrarum ædium positione tractat, jubet ædis signum, sive statuam in ara positam occidentem spectare, ut templum adeuntes, & ad altare accedentes spectent Orientem.

At, cur Sapientiæ divina fiduciaris cliens, precum, aut etiam studiorum tempore, ad Orientem se vertat & in eâ plagâ Domum construat? AN quia Ortus mundi pars est nobilior ac honoratior, ideoque adorationi DEI & officijs Sapientis est accommodatior? (f) Ab oriente lux & Sol oritur, & oriens non raro pro luce sumitur: lux autem & Sol imagines quædam sunt DEI sapi-

G 4

entissi-

(a) l. de Spir. S. cap. 27. (b) Q. in SS. q. 18. (c) l. 11. (d) Panegii d Theod. (e) lib. iv. cap. 5. (f) 8. Iustinus lib. question q. 118. S. Dionys. Eccl. hierar. par. 2. cap. 2. S. Cyrill. Cæsaresi. 1. myst.

entissimi, illustrantis omnia sed potissimum intellectus sibi addictorum. Huc spectat antiqua ceremonia baptismalis, ut Diabolo renunciaturus, ante abluionem, Occidentem versus statueretur sicque positus tertio renunciantis verba proferret; idemque postea Christum D. confessurus ad Orientem conuersus id totidem vicibus faceret. Nimirum, ut Occidens est tenebrarum, ita oriens luminis est hieroglyphicum: immo, fons lucis, indeque illustrationis. AN, quia decet Sapientiae discipulum, Solis etiam illius visibilis, qui invisibilis est symbolum, beneficium agnoscere, cum is ad DEI nutum toti mundo, sed in eo, homini praecipue, & mane vigilianti, lucem, calorem, hilaritatemque oriens adferat, sicque DEO Sapientiae Patri matutinus gratias agat. AN, quia prima Sapientis patria, primaque domus fuit in parte orbis orientali? è qua in Adamo pulsus, & illam continuò contempletur, ad illam suspiret, & cum ad illam redire nequeat, aliam ejusdem denominationis inquirat Paradisum caelestem, sic Daniel faciem ad Templum Ierosolymitanum, ad quod in Babylone exul aspirabat orans conuertebat. AN, ut Christum Sapientiae suae scaturiginem, immò ipsam Sapientiam, in Cruce pendentem veluti cathedra dicentem iugiter ob oculos habeat, & dicta ejus excipiat? Siquidem Christus Crucifixus respiciebat Occidentem; nam dorsum obuertebat Ierosolymae & Orienti, faciem verò conuertebat ad Occidentem. Itaque conuersus ad Orientem, Christum Crucifixum respicit, illique quodammodo occurrit. Sine ergo legat, siue scribat, siue aliquid aliud faciat, Crucifixum Dominum, velut Magistrum Doctoremque unicum suum intuetur. AN, quia, ut Christum ascendentem in caelum, & Judicem inde venturum

(a) Damas. lib. iv. de fide cap. 13. Cyrill. Catech. i. mystach. S. Basil. S. Nyssen. apud Moysen Barcephala lib. de Parad. p. i. cap. 14.

rum, adoret, colat, ac metuat, iudicii futuri memor, ne peccet in Domo Sapientiæ? Certè, Christus ascendens in cælum ad ortum efferebatur, ibique adoratus est à Discipulis, & sic inde venturus est ad iudicium, quem admodum ascendèrem, ibidem in cælum conspexerunt Apostoli, juxta illud Zachariæ xiv. *Stabunt pedes ejus in die illa supra montem Olivarum, qui est contra Ierusalem ad Orientem.* Unde honorum omnium cum Davide illud erat votum, *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius.* Psalmo cxxxvi.

ADORAMUS ad Orientem, inquit vetus auctor sub Anastasii nomine, *quia Deus est lux vera, eamq; ob causam ad lumen conversi creatum istud, non creatum illud, lumen, sed eius luminis creatorem adoramus, & ex elemento omnium splendidissimum creatorem DEUM veneramur.* Addatur, quod ex Oriente pater fidei nostræ Abrahā prodierit. Hinc II. c. xli. *Quis suscitavit ab Oriente iustum vocavit eum, ut sequeretur se?* Vocavit Abrahamum Deus ab Oriente, nempe, Mesopotamia quæ Orientalis est Palæstinæ ut sequeretur se: & profecto sequutus est DEUM Abraham vocantem cæca obedientia, *nesciens quo iret,* ut Paulus loquitur ad Hebræos xi. optima imago cultoris Sapientiæ. Nec malè, S. Hieronymus, Cyrillus, Procopius, per Justum accipiunt Christum, qui à DEO hominibus est datus, quasi Sol quidam Iustitiæ ac Sapientiæ oriens in Oriente. Quemadmodum enim Sol Oriens mundum illustrat ac vivificat, sic Christus secundum Zachariæ vaticinium, *visitavit nos oriens ex alto Zachar. vi. 12.* & illustravit oriente luce divina, ad quod nobis eum oriri fecit Pater æternus. Quare inter propria Christi nomina est etiam Oriens. Illud quoque non omittatur, inter filios Jacobi Judam tabernaculum suum ad Orientem fixisse Num. 2. ut filiorum dignissimus, & Christiani populi figura illustris. Istud etiam in ceremonialibus veteris legis fuisse, ut

Sacer

Sacerdos tolleret de sanguine vituli, & aspergeret septies contra propitiatorium ad Orientem, ut est in leuitico. cap. xvi. Denique; ab Oriente profiliunt radii solares, corporibus humanis, plantis, domibus, quàm aliunde salubriores. Unde in Oriente plantatus fuit Hortus salubritatis, vitæ, ac voluptatis. Quid mirum, quod ad Orientem construamus Domum Sapientiæ, in qua perpetuo sit Aurora musis amica, & apta studiis Sapien-

---

A R T I C V L V S III.

SITUS DOMUS SAPIENTIÆ

*Ad Orientem, ingenii ad Sapien-
tiæ culturam accommodati
iudicium habet, vel spem prabet:*

INGENIA quidem multa præstantia ac præclarissimæ Orbis dedit Græcia, & Græciæ ocellus Athenæ, tum Italia, & hujus corculum Roma: sed si Herodiano fide ad Orientem omnes ferè mortales sunt ingeniis accer- mi. Quod insinuatur in Divinis paginis libro Regum tertio capite quarto, ubi de prærogativâ Sapientiæ Solomonis per comparisonem: *Præcedebat Sapien- tiam omnium Orientalium*: ac si jam laudandum diceremus, præcedit subtilitate ingenii & speculatione altitudine omnes Hispanos, An fortasse id Orientalibus adscribendum quod propius à Sole absint: ut quædam opinantur, sicque magis excoctum habeant sanguinem, unde spiritus subtiliores, quibus Occidentales destituantur. Acute sane Dido, & ex hac persuasio- ad Legatum Æneæ:

*Non obtusa adeò gestamus pectora Pœni.
Nec tam aversus equos Tyriâ Sol jungit ab urbe.*

Quan-

Quantum autem superent aliarum regionum mortales, in Oriente nati educatique, præter alia, ostendunt rerum plurimarum inventiones, quæ ad artes & scientias pertinent, atque excellentius quoddam ingenium requirunt, in Oriente factæ. Oriens primos fabros & malleatores in cuncta opera æris & ferri dedit, Genesis IV, celebratur eo titulo Tubalcain inventor artis fabrilis. Oriens primos citharædos, ac musicos protulit, quorum princeps Iubal, *pater canentium cithara & organo* Genesis IV, id est, inventor & auctor organi & citharæ, unde à Jubal, qui fuit jubilosus, jucundus, & jovialis, venisse nomen *Iubilum*, & verbum *Iubilo*, etiam ad Latinos, putant aliqui. Oriens primos navium, verbium, turrium artifices, & artificum magistros in lucem edidit, & prouexit, Quod majus est, Oriens primas litteras, quibus nihil magis admirandum, nihil magis necessarium, nihil magis jucundum Sapienciam colentibus accedere potuit, earumque inventorem orbi submisit. Is fuit Enoch, Sapienciæ, si quis alius, alumnus, *qui ambulavit cum Deo: Gen. v. 22.* Nunquam à diluculo ad tenebras, nunquam in tenebris ipsis à Deo avulsus, Deum semper præsentem pro oculis habens; cum Deo, ut ejus Sacerdos, assidue precibus, sacrificiis, sacrisque actionibus agens, illi per omnia obsequens, cum illo colloquens, ilius opem continuo implorans. Illum litteras invenisse plui morrum est assertio: scripsisse autem Divina quædam, est certum ex iis, quæ citat Judas Apostolus in sua epistola; quamvis ejus liber interierit, Si quidem ille, quem viderunt S, Hieronymus, Augustinus, Origenes Tertullianus suppositivus indicatur & apocryphus. Oriens Magiam naturalem, licitam, bonamque docuit. Et sane, Christo nato Magi ab Oriente venerunt primi Sapienciæ incarnatæ adoratores, & huma-

ni generis ad Redemptorem omnium legati. Denique Adam & Eva ingeniosissimi & rerum omnium peritissimi nati fuerunt in Oriente. Videte qualem Situm regiae suae elegerit SAPIENTIA.

ARTICULUS IV.

SITUS DOMUS SAPIENTIAE

Ad Orientem, felicitatem portendit.

EX Situs Domus Sapientiae, eam ingredientibus, ibique sacris operantibus (nam & Templum est) felicitia omnia spondere ausim, veterum sequutus placita, Siquidem Oriens, mundi pars dextera censetur, & ita illam habet Philosophus, probatque, quia inde motus initium, Dextera autem felicitatis est symbolum. Ad felicitatem suam referebat quidam aviculæ ad dextram volatum.

Evenient, dedit ipse mihi modo signa futuri

Phæbus & à leva dextra volavit avis.

Superstitiosum hoc, non istud, quod mandabat suis piscatoribus Christus Ioan. xxi. 6. *Mittite in dexteram navigii rete, & invenietis:* respondit eventus, *Miserunt enim, & iam non valebant illud trahere pro multitudine piscium.* Dextera in sacris Christianis vitæ æternæ significationem habet: *Delectationes in dextra tua usq; in finem:* cantabat David. *Psal. xv. 10.* In iudicio extremo destinati ad vitam æternam, boni dexteram, addicendi pœnis sempiternis sinistram Christi occupabunt *Matt. xxv. Vias quæ à dexteris sunt, novit,* id est approbat, & remunerat Dominus. *Proverbior. 17.* Et sane veteres Theologi eam inesse vim in Dei

dex-

dextera intellexerunt, vnde pulchra, grata, lætaque omnia provenirent. Hoc indicat toties nominata in divinis libris Dextera felicitatis index. *A dexteris est mihi ne commovear.* (a) *Dextera tua suscepit me.* (b) *Brachium eorum non salvavit eos, sed dextera tua* (c) *Astitit regina à dextris tuis* (d) *Exaltetur dextera tua.* (e) *Adstitit à dextra pauperis* (f) *Dextera Domini fecit virtutem. Dextera Domini excitavit.* (g) *Longitudo dierum in dextera ejus.* (h) Regnum quibusdā spondere visus Oriens, quod multis imperiis regnisque splendidissimis claruerit. Ad Regnum aspirat Sapientiæ Amator; sed non, quod est de hoc mundo, regnum fragile, breve, finiendum; verum ad alterius vitæ, constans, immobile, sempiternum.

(a) Psal. xv. 6. (b) Psal. xvii. 36. (c) Psal. XLIII. 4 (d) Pl. XLIV. 10. (e) Psal. LXXXVIII. 14. (f) Pl. CVIII. 31. (g) Pl. CXVII. 16. 17. (h) Prov. III. 16.

ARTICULUS V.

SITUS DOMUS SAPIENTIÆ.

*Ad Orientem, deliciarum, divitiarumq; abundantiam,
& bonum omne pollicetur.*

ORIENS abundat deliciis, quarum abundantiam in Domo Sapientiæ consideramus, non corporalium, sed spiritualium, argumento tamen sumpto, & analogia ducti à corporalibus, quibus gaudet Orientis regio ob pinguem fertilemque tellurem. Odores & aromata, quæ iucundissimè sensus afficiunt, & conducunt ad sanitatem: myrra, thus, cinnamomum, piper & ejus generis plurima unde copiosius ad alias mundi plagas appor-
tan-

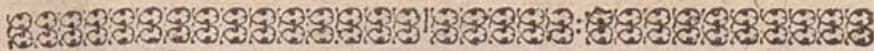
rantur, quàm ex Oriente, ubi vis Solis est efficacior? verum est, alibi etiam provenire aromata nonnulla, sed nullibi tanta copiâ, tam què fragrantia, quàm in Oriente, tum è soli, tum è cæli constitutione: Siquidem signa cæli orientalia, fortiora censentur, quia ignea & prima. Persarum orientalium eæ fuerunt delicia, ut Alexandrû antequam lustraret Orientem invictissimum militem, & ad durissima toleranda assuetum, enervaverint, & victorem orbis victis penè subjecerint, ut Capuanæ amœnitates ferum antea atrocem què Annibalem. Sed nihil magis hoc confirmat, quam quod DEUS delitiosissimum hortum voluptatis plantaverit in plagâ Orientali Eden, qui locus aptissimus videri potuit, quia deliciosissimus, & omni genere voluptatum affluens: Immo, ipsum nomen *Eden* (a) delicias sonare, auctor est eruditissimus Masius: vnde Græcos suum *ἡδονή* formasse sunt qui putant.

In eodem Situ Deliciis sunt conjunctæ Divitiæ. Unde enim lapides pretiosi, vnde aurum, unde effodiuntur opes irritamenta malorum uberius, quam in Oriente? Unde aduchuntur leones, elephanti, tigres, aliæque vestitatis ac feritatis ejusdem belluæ: quæ nobis visæ voluptati sunt, magistris suis & formatoribus maximo lucro: unde rara ideo què cara & preciosa absque numero: ex Oriente. Denique, ut ab Aquilone panditur omne malum Jeremiæ I. ita fere ab Oriente omne bonum. An fortasse idcirco CHRISTUS Dominus, qui solus BONUS, & quia DEUS, OMNE BONUM, in Litteris divinus nominatur ORIENS? *Visitavit nos Oriens ex alto, Lucæ I. Ecce vir Oriens nomen eius. Zacharia VI. cujus justitiæ, & Sapientiæ lumine, nostræ injustitiæ ac inscitæ nox illustratur. Ave ô Oriens, Ave. Orere nobis, ad orientem*

Sa-

(a) *Eden delicia Andr. Masius ad Barcepham de Paradiso. par. I. c. 16*

Sapientia Domum ædificantibus. Orere, & illuminare omnes, qui in tenebris & in umbra mortis commorantur.!

NOTÆ.

§ I ORATIO ad Orientem.] Jacob Patriarcha Genesis XLVII. 31. moriturus adoravit DEUM conversus ad lectuli caput. Quare? quia illud erat ad Orientem, quo se vertere solent adorantes: & cujus rei causa altaria ad Orientem extruuntur. Lyranus addit, quia caput lecti erat versus terram promissam, ad quam orantes se convertent, cum extra illam erant, ut constat Daniel, VI. 10. & lib. III. Reg. VII. 44. *Abulensis*, in Genes. XLVII. *Ribera* in Epist. ad Hebr. cap. XI. Numeror. II. in distributione castrorum duodecim Tribuum, præscribitur: *Ad Orientem Iudas figet tentoria.* Cur? An quia Oriens est locus dignissimus, qui debebatur Judæ Principum eminentissimo? An quia ex Iuda ortus est Christus, cujus nomen Oriens?

§. 12. ESSENI.] De his accuratè Nicolaus Serarius lib. 3. Trihæresum, ubi eorum disciplinam, mores, & cum his connexa explicat. De oratione ad ortum Solis hæc habet ex Josepho Priusquam Sol oriatur profani quidquam loqui nihil audent, sed patrias quasdam ad Solem ipsum preces dicunt, veluti supplicantes, ut oriatur verum. Essenos non vere ac propriè Solem præcatos, sed solum Solis auctorem ac moderatorem DEUM, Serarius bene sentit: hymnos tamen quosdam dixisse, in quibus per prosopopœiam Solem, ut felix faustusque oriretur omnibus appellarent, ad eum modum quo Danielis tertio sancti tres pueri *Benedicite Sol & Luna Domino*, ac David. Psal. CXLVIII. *Laudate eum Sol & Luna.* Aut verò ad Solem preces dicere non fuit aliud, quam versus Orientem precari, seu converso ad solem vultu. Fieri etiam potuit, ut è materiato Sole mentem sustulerint alius ad verum æternumque Solem, qui est DEUS. Quomodo canit Ecclesia.

Lux lucis & fons luminis. Dies diem illuminans.

Verusq; Sol illabere, Micans nitore perpeti.

Gentiles solebant Diis primam horam nunciare, quasi iis matutinae, & primæ salutationes essent gratissimæ. Iidem fores principum mane obsidebant, ut egredientibus obviam prodirent, ac salu-

salutem precarentur. Quod multis exemplis firmat Pineda Job xxxi. 36. num. 9. S. Hieronymus de quibusdam, quos Ezechiel cap. viii. arguit: Adorabant ortum Solis, eo quod contempto Domino, id est, creatore adorarent Solem, id est, Domini creaturam. Inter quos fortasse recensendus Pythagoras, qui Solem, Lunam, alstraque cetera Deos autumabat, ut habet Laertius. Nonnulli rudes Christiani ac Priscillianistæ hæretici Solem orientem adorabant, quos redarguit S. Leo Sermone vii. de Nat. D. De talibus, inquit, *instituta* (Priscillianistarum videlicet) *illa etiam generatur impietas, ut Sol inchoatione diurna lucis exurgens à quibusdam insipientioribus de locis eminentioribus adoretur. Quod nonnulli etiam Christiani adeo religiose se facere putant, ut priusquam ad B. Petri Basilicam, quæ uni DEO vivo & vero est dedicata perveniant, superatis gradibus, quibus ad suggestum aræ superioris ascenditur, conversi corpore ad nascentem se Solem deflectant. & curvatis cervicibus in honorem se splendidi orbis inclinent. Quod fieri partim ignorantia vitio, partim paganitatis spiritu multum tabescimus & dolemus. Quia etsi quidam forte creatorem potius pulcri luminis, quam ipsum lumen, quod est Creatura, venerantur, abstinendum tamen est ab huius modi specu officii. Hæc S. Pontifex anxie, ne quid commune cum Priscillianistis, atque Gentilibus haberent fideles. Consule Baronium tom. i. Annal. Eccl. Anno Christi 58. num. 86.*

§. III. AVES diluculo cantillant ac Philomela nominatim suavissima sua melodia Solem prævenit, ac venientem quasi allicit, & salutatur. Sic fideles mane Solem justitiæ suis hymnis ac precibus salutent Sacerdotes maxime ut volucres cæli, & auroræ Philomelæ, sed & Cicadæ noctium; ut Eustochio commendat S. Hieronymus, & ut talis sit, desiderat: nimirum, orans adoransque Deum *dormiens atque consurgens, ut habetur Deuteronomii vi. 7. id est, dum cubitum concedis, seu cubas, & summo mane surgis.*

(:)

SER-

SERMO III.

DOMVS SAPIENTIÆ.

Sensu Grammatico, Litterali, Historico,

TRICLINIUM.

Sapientia edificavit sibi Domum: excidit columnas septem
Proverb. IX, 1.

ARTICULUS I.

TRICLINIUM. REFECTORIUM. COENACULUM.

 T DOMUS, quam ædificasse dicitur SAPIENTIA, habeatur exacta notitia, necessariò examinandum est, quid per Domum Sapientiæ intelligatur? Sic enim ad quæstionem, An sit? & Ubi sit? si alicubi est, atque Ubi extrui debeat; si fortasse in alicujus fundo nondum sit erecta, facilius, & sine ambagibus respondebitur. Sunt autem variæ diversorum Sapientum de hac Domo sententiæ, quas compendio referam, ut ad illam, quam uberius declarabo deinceps pronior fiat aditus Principiò itaque, si litteram spectemus, sive sensum litteralem, qui fundamentum esse debet reliquorum subsequentiũ, haud malè sentiunt, qui arbitrantur, GRAMMATICÆ, sive litteraliter, DOMUM SAPIENTIÆ designare, non integrum aliquod ædificiũ, suis cum contignationibus, aulis, cubiculis, cellis, conclavibus, horreis, similibusque receptaculis, quæ juncta parietibus, sub uno tecto DOMUS La-

Prima Pars.

H

ti-

tinis dicuntur, vel *Ædes*, sed certam quandam ædium partem. Quam verò illam? Quæ sumendo cibo, & celebrando convivio destinata, olim *Triclinium* dicebatur à tribus discubitoriis lectis mensam cingentibus, ita stratori pueroque à poculis quartum mensæ latus esse liberum, ac reliquum: nunc, à reficiendo cibus corporis *Refectorium* nominatur apud Religiosos. In eo ferè tres mensæ sternuntur, vel, si plures, tria tantum domus latera occupant, Ita que sensus est: *Sapientia edificavit sibi Domum*, id est, aprivit amplissimum *Triclinium*, ad instituendum lautissimum convivium, ad quod sibi dedit devotosque asseclas, ac suis studiosos invitet, ut in eo sicut nempe *Sapientiæ ferculis*, quæ sunt dogmata, monita, præcepta benè vivendi, & salutis consequenda auditores suos erudiat, hospitesque exhilaret cum festu.

QUIA enim paullò ante Salomò, quod observat *Ceteranus*, & *Jansenius*, descripsit illecebras ac domum convivii, à meretrice, id est lasciviâ, seu voluptate apparatus, ad quam illa juvenem nitidum & ingeniosum invitavit, ut perverteret, ac in exitium præcipitaret, idcirco ut eidem benè consulat, & abductum à fallacissimæ meretriculæ Voluptatis deliciis, transferat ad studium *Sapientiæ*, inducit *Sapientiam* adornantem aliud *Triclinium*, & instituta comparatione, *Triclinio* ac convivio Voluptatis opponit, & anteponit *Domum* convivii, ut *Triclinium* à *Sapientia* extractum, veris que institutum deliciis. Sequitur invitatio, non unius tantum illius *Juvenis*, sed omnium illi similium. Nam mox mittit ancillas suas, ut vocaret ad arcem & ad mœnia Civitatis quam *Sapientia* inhabitat. *Si quis est parvulus veniat ad me, Et insipientibus loquuta est. Venite, comedite panem meum, bibite vinum, quod miscui vobis. Relinquitte infantiam & viri-*

bulate per vias prudentie, Quibus omnes conatur à meretrice Voluptate avocare, & ad sui amorem, studiumque ac per hoc ad animæ salutem procurandam, verarum cultu virtutum, traducere. Accedit, quod Salomon toto illo libro Proverbiorum Sapientiam inducat, per fictionem personæ Oratoribus usitatam, differentem coram suis graviter simul ac jucunde, de omni pene virtutum argumento, parabolice, ænigmaticè, allegorice. Quo circa, ut tot dissertationum initium venustè daret, commodius facere non potuit, quàm designare locum, eumque delineare, ac depingere, in quo illæ sunt habitæ.

ARTICULUS II.

DISSERTATIONES CONVIVIALES.

Mos Hebræorum in Tricliniis convivando differere, moraliter, parabolicè, ænigmaticè.

OBSERVO. Solitos fuisse Hebræos à majoribus suis in lege DEI versatis benè eruditos, convivia sua condire, non inanibus fabulamentis, non scurrilibus sarcasmis, non absencium detractionibus, non mutuis præsentium insectationibus, non verborum pugnis, aut verberum: non murmurationibus de præsentium rerum statu, non querelis de Imperatore, Rege, Principe aut Magistratu civili, vel Ecclesiastico, non infamationibus hominum DEO Sacrorum, non criminum, quæ audita de aliis, vel visa narrationibus, non priorum, sive veterum, sive fictorum gloriationibus: non inconditis clamoribus, velut puerorum, non immodicis cachinnis, ut insanientium, non acerbis concertationibus, tanquam

ganeonum: multo minus juramentis, blasphemis, De-
monum ac dirarum imprecationibus. Quæ, & his ge-
mina, prò dolor! hoc tempore, sunt apud plerosque con-
viviorum condimenta. Ut iis interesse pigeat pudeat
que hominem mandatorum divinorum amantem, nec
salutis suæ prodigum. An fortasse, idcirco S. Augustinus
imitatus S. Ambrosium, invitatus in suâ patria, ire recu-
sabat ad convivium? Sic narrat Possidonius in vita,
cap. 27. At, ut aiebam, OBSERVO. Consueffe Hebra-
os suis in tricliniis, tanquam Sapientiæ gymnasiis con-
vivia condire ad mores accommendatis præceptis, a-
cutis, vellicantibusque sententiis, parabolicis gnomis
problematis elegantibus, ænigmatis, griphis, & simili-
bus intricatis implicitisque sermonibus; quibus inter
conferendo, & nunc proponendo, nunc respondendo
nunc aliquid ingerendo, nunc opponendo, nunc, quod
dictum erat, roborando, nunc novi aliquid commin-
cendo, suavissime tempus traducebant.

ERAT autem istiusmodi sermonum genus, si lubet ac-
curatius dividere, triplex. *Primum* continebat Præcepta
moralia. *Alterum*, sententias acutas, argutasque, & dictæ
ingenium exacuentia. *Tertium*, ænigmata, &, quæ eo-
dem referri possent, eruditæ mentis fictiones. De pri-
mo genere accuratè præcipit Ecclesiasticus capite xxxiii
à versiculo iv. vbi moratos sermones in conviviis ha-
beri debere edicit: sententias autem morales, gravesque
& dicere, & audire vicissim, modeste proferendo, &
patienter excipiendo suadet: denique, modum ordi-
nemque servandum, ne sequatur confusio præscribit.
*Loquere, inquit, major natu: decet enim te primum verbum de-
ligenti scientia.* Pergit deinde serie continuata metho-
dum complectens jucundè differendi ac utiliter inter
epulas, monens, ne impediatur exhilarans musica. De
gene-

Genere altero, quod continet acutas falsasque sententias nonnulla proponit Salomon Proverbiorum xxiii. Ubi appellat illas *Pulchros sermones* : & inter reliqua dat hoc præceptum : *Ne comedas cum homine invido, neque desideres cibos eius : quoniam in similitudinem arioli, & conjectoris estimat, quod ignorat, cibos, quos comederas, evomes : & perdes pulchros sermones tuos.* Sensus præceptionis est: Non esse epulandum cum homine, quem torquet invidia, quod is quamvis stupidus & ignarus, si dicatur quidpiam acutum & ingeniosum, haud secus ac si penetraret singula, de iis desierat, atque instar arioli, multa effutiat inepta & inania. Atque ita fit, ut doctus & prudens eruditos sermones suos, tanquam margaritas ante porcicos projiciat, nullum inde fructum ferens. Terti generis exemplum illustre est in historia Sampsonis, Judicum xiv. Ubi intra septem convivii nuptialis dies, Philisthæis proposuit problema, siue ænigma, vel griphum illum edisserendum, *De comedente exiit cibus & de forti egressa est dulcedo.*

ARTICULUS. III.

SENTENTIÆ EPULARES FESTIVÆ.

Mos Græcorum, Latinorum, aliarumq; Gentium, in Tricliniis inter epulas proferendi sententias festivas & ingeniosas.

NON tantum apud Hæbræos fuit in usu differere in conviviiis, sermonibus elegantibus & obscuris, verum idem mos obtinuit apud Græcos, & Latinos, immò, in omnibus bene institutis Rebus publicis. De Græcis satis constat ex Athenæo, qui volumen integrum scripsit de *Dipnosciphistis*, id est, *Cænis Sapientum*: in

H 3

quo

quo liber decimus penè totus est de convivalibus problematis, quæstiunculis, parabolis, proponendis, declarandis, definiendis. Cur autem id facerent antiquissimi illi Sophi, ita declarat, originem indicando: *In sita à natura omnibus hominibus scientia cupiditas effecit, ut etiam inter epulas aliquid Sapiens aut docerent, aut dicerent libenter, aut didicisse se ostenderent.* Plutarchus quoque scripturus Symposiacalibro primo questione prima variis utitur argumentis, ut persuadeat, inter epulas esse philosophandum, nempe, haud morosè ac tetricè, sed jucundè acuta lepidis miscendo, & urbana academicis. Ut fecisse Socratem memorant. Unde Socratici sermones, quibus convivæ, & se oblectabant, & ingenium acuebant. Clare Plinius junior libro tertio epistola duodecima. *Ad cenam sed jam paciscor: sit expedita, sit parca. Socraticis tamen sermonibus abundet.* Platonis etiam num legitur Dialogus, in quo de amore inter convivas in triclinio disceptatur. Unde convivii Platonici nomen. Eiusdem Philosophi sermones convivales celebrantur. Conqueritur autem serio Macrobius lib. 7. Satur. cap. 1. quod paulatim Philosophia à Tricliniis conviviisque exularit, ex quo factum, ut alumnæ etiam ejus emanerint: Honestas nimirum, & modestia; nec minus cum Sobrietate Pietas. *Quam habuerim, inquit, dixerim minus venerabilem?* Addit: Ita fit, ut ab hujusmodi cætibus relegatus matronarum talium confessus, libertas conviviorum solis concubinis, id est, vitiiis & criminibus addicatur. Eiusdem scriptoris est illud: *Non minus, quam dulcedo vini, hilarant verba convivium.* Et, *Crateri liquoris ad latitiam nati adhibenda non modo Nympharum, sed musarum quoque admistione temperies.*

DE Latinis testis est Quintilianus lib. 1. Inst. & ante illum M. Tullius, tum Tusculanarum quæstionum primo

tum

tum libello de senectute, ubi laudat Romanos, quod ac-
 cubationem epularem, quia amicorum & vitæ conjun-
 ctionem habeat Convivium nominarunt melius quam
 Græci, qui hoc idem, tum computationem, tum conce-
 nationem vocant, ut quod in eo genere minimum est,
 id maxime probare videantur. Quare epistola ad Pætum
*Sapientius, inquit, nos quam Græci: illi Symposia aut syndeip-
 na, i. e. computationes, aut concenationes: nos Convivia, quia
 tum maxime simul vivitur.* Quod dicit Cicero de Græcis,
 idem dicere potuisset de Hebræis, si nomen spectes: nam
 apud hos in usu est, *Domus vini*, aut *computationis*, loco con-
 vivii. Sic Ecclesiastæ VII ubi interpret, Latinus legit:
Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii, He-
 braicè est *בֵּית הַשֵּׂכֶרֶת* *beth mischtheb, domum vini*, A-
 rabicus vertit, *computationis*: Græci reddunt *δίκην πότου*
 Pollux nominat *συμπεποτικὸν χώριον, συμπόσιον*, quod com-
 muniter computationem, aliquando tamen denomi-
 nat & significat locum convivii. Itaque à bibendo tam
 Græcum quam Hebræum vocabulum est desumptum:
 sicut ab edendo eodem quidam derivarunt: nempe, quod
 in eâ sacrificantes edere consueverunt, ut scribit Servius.
 Constat igitur, Latinos quoque morem habuisse in
 conviviis sermocinatione jucundâ, & ingeniosis dictis
 hospites & recreare & erudire. Eodem fine viros do-
 ctos adhibebant magnates, immò Imperatores. Cum
 inter suos conviuaretur Alexander Imperator, aut Ul-
 pianum, aut doctos homines adhibebat, ut haberet fa-
 bulas litteratas, quibus se recte dici dicebat et pasci, ut re-
 fert Lampridius. Causas ejus moris habent Macrobi-
 us, Plutarchus, Athenæus, Gellius. Universalis est illa,
 ut quando corpus suis reficitur ac recreatur epulis, animo
 non desint propriæ. Pretareâ, ut vini ac epularum licen-
 tia compeſcatur docendi, discendi que freno, & quid-

piam dignum doctis auribus proferendi cura. Adhuc, ut jucundius instilletur morum doctrina, & quæ sunt e-
jus generis alia: eadem verò tenacius etiam hæreant, quæ
animadvertimus fieri tempore convivii moderati cum
animus est hilarior: & refectio temperanter peracta.
An fortasse idcirco cælestis Magister noster, & in ultima
Cœnâ, ac Sacro illo suo convivio, & post illud longum
habuit ad discipulos suos sermonem, & suavissimam de
caritate dissertationem sententiis pulcherrimis plenissimam.

SED quoniam non est omnium, quamvis Sipientium,
apte disserere inter paropsides & pocula; & non nisi
paucorum eruditione excellentium, confingere ænig-
mata, proponere parabolas, inducere problemata, in-
troducta est apud Christianos postmodum, & quidem
apud Religiosos in cœnobiis, monasteriis, collegiis ubi-
bique; apud Principes maxime Ecclesiasticos, alicubi
denique apud viros doctos gravesque domicilio iun-
ctos, multis in locis, lectio tricliniaria ad mensam, e
Scripturis divinis, Patribus, historia varia, similibusque
libris. Quam mirificè commendant Sancti Basilus (a)
& Augustinus. (b) fructum inde quem decerpant viri re-
ligiosi non satis de prædicare possunt. Imitentur alii. Sa-
alterius forte exemplo vellent. accipiant. Carolus V
Principem, Regem, Imperatorem, adhibuisse lectio-
nem mensæ, eaque delectatum, & profecisse, referunt
ævi superioris historici.

SED desiderat fortasse quispiam paradigma aliquo
dissertationis convivialis, in quâ more veteri de senten-
tiis istiusmodi fuerit actitatum. Non occurrit sane
commodatius illo, quod est apud Plutarchum in con-
vivio septem Græciæ Sapientum à quibus fuit discipu-
tum de Domo ipsa Sapientiæ, quid magis proprium

(a) Regul. brevi Reg. 130. (b) Epist. 109.

nostro instituto? Sed per Domum intellige, non tam ædificium, constans ex parietibus & tecto imposito, quàm, quæ in illo est. familiam, ejusque constitutionem & Sapietem œconomiam: de qua ita censuerunt Sophi illi sententiis in diversa vergentibus, Et quidem primus Solon dicebat, *Ea mihi optima videtur Domus ubi res est neque iniuste parta; neque in ea conservanda, diffidentia vel insumenda pœnitentia est locus.* Bias. *In quâ Dominus sua sponte talem se gerit, qualem foris propter leges.* Thales. *In quâ plurimum ocii Domino conceditur.* Cleobulus. *In quâ plures sunt, qui diligant, quàm qui metuant Dominum.* Pittacus *In qua neque desiderantur necessaria, neque requiruntur supervacanea.* Chilon. *Maxime oportet Domum urbi, quæ sub Rege est, similem esse.* Adjecit autem. Licurgum, *cuidam, qui populare imperium Sparta instituere ipsum iubebat, respondisse, Prius tu hoc Domui tue facito.*

ARTICVLVS IV.

DOMVS SAPIENTIÆ.

Descriptio à Salomone facta Triclinio accommodatur.

ITA QUE ut ad caput disputationis nostræ recurramus, per Domum Sapientiæ, Sensu Grammaticali, seu secundum litteram, recte intelligitur Triclinium, ad quod Sapiencia sui studiosos, & uel jam, vel postea futuros discipulos invitat, ut in eo, tanquam cum sibi optatissimis, carissimisque hospitibus differat, iisque moralia sua præcepta, acutas argutasque sententias ingeniosa ænigmata, jucundas parabolas. dum mensæ accumbunt, communicet: talibus enim scætet ab illo potissimum lo-

co Proverbiorum liber. Et sanè, quæcunque Salomon, dum describit Domum Sapientiæ, commemorat belle Triclinio conveniunt. Imprimis rectè dicitur Triclinium *Domus*, Hebræorū more, secundū illorum idioma, quo locus quilibet ad comorādum idoneus. vocatur *Domus*. Sic canticorum II. inquit Sponsa: *Introduxit me rex in cellam vinariam*, Hebraicè est, *In domū vini*; nempe in cænaculum, ubi apparatus erat nuptiale symposium. Ecclesiastici VII. *Melius est ire ad Domum luctus* (Syrus flendi) *quàm ad Domum convivii*. Litterali sensu, *Domus luctus*, & *Domus convivii* significare existimantur ab erudito interprete, in iisdem ædibus & sub eodem tecto diversi conclavia, sive loca, ex quibus unum destinatum erat jejuniis, pænitentia, luctui; alterum convivio, & hilaritati. Quasi dicat Sapientiæ Doctor: *Melius, hoc est, profectio tui, si te Sapientiæ studio addixeris, magis est conveniens, tibi que utilius, si conferas te ad conclave luctus ac jejuniis deputatum, quàm ad cænaculum splendidè epulis instructum*. Religiosus diceret: *Melius est ire ad cellam, quàm ad aream; ad Sacrarium, quàm ad refectorium; ad domum capituli, quàm ad domum colloqui*. Habuisse autem Hebræos in suis ædibus, & Reges in palatiis, loca quædam remotiora, & domesticis haud pervia, quæ magis fuerint tenebricosa, quàm reliqua domus habitacula, ideoque ad secessum, tempore luctus destinata videtur colligi, et illo secundo Regum XII. Ubi scribitur de Davide pro puero sibi dilectissimo agrotante apud Deum suppliciter agente, quod jejunaverit, & ingressus seorsim jacuerit super terram: nimirum, quod ad secessum luctui destinatum, se contulerit, ibique solitarius hæserit. *Adiculam* vocabant olim Latini, quæ erat cellula in ædibus. *In adiculam seorsum isthac eat, iube a jebat* quidam apud Comicum

micu
fereb
mus
parat
(a) ad
appel
Trich

It
& De
mus r
depin
dici p
TITI
ad Po
nubent
videan
na: nup
Attenu
tiones
fatuta
omnia
sunt in
sunt pr
calciat
boli por
ulteri
luctus
correct
aliquid
Alibi i
Domu

(a) li
(e) Ho

micum

micum. Idem dictionem τῶν οἰκῶν, ad domus partem referrebant: & οἶκος, ac Latinis elementis, œcos, à quo œconomus, significat illud domus habitaculum, in quo viri separatim à fœminis epulabantur, ut constat ex Vitruvio (a) ac Plinio. (b) Græci autem sine addito, οἶκος, domus appellabant Cœnationes, ut Ciaconius observat in Triclinio Romano.

ITAQUE, sub eodem tecto esse potuit Domus luctus, & Domus Convivii, Domus fletus, & Domus risus; Domus mœroris, & Domus tripudii. Utramque graphicè depingit S. Chrysostomus, & sibi illas opponit, ut una dici possit DOMUS SAPIENTIÆ, altera, DOMUS STULTITIÆ. Audite facundissimum Oratorem, homil LXII. ad Popul. Si vultis, duas Domus describamus: hanc quidem nubentium, hanc verò lugentium: mente utramque ingrediamur: videamus, utra melior. Invenietur lugubris, SAPIENTIÆ plena: nuptialis plena STULTITIÆ (in Græco est, confusionis.) Attende turpia verba, in compositos risus, in compositiores loquutiones: & vestis & incessus deformitate est plenus: verba multa fatuitatis, & STULTITIÆ plena, & aliud omnino nihil: risus omnia & derisio, quæ sunt illic. Non nuptias dico, absit? sed quæ sunt in nuptiis. Tunc natura debacchatur, bruta pro hominibus sunt presentes. Hi quidem, ut equi hinnunt: hi autem, ut asini calcitrant: multa effusio, nihil studiosum, generosum nihil. Diaboli pompa, cymbala, & tibiæ, & cantica fornicationis, & adulteri plena. At non ita in DOMO SAPIENTIÆ, Quæ est luctus, ubi omnia composita, multa requies, silentium multum, correctio multa, inordinatum nihil. nihil in compositum. Siquis aliquid loquutus fuerit, omnia sunt verba Philosophiæ plena. Alibi idem summus Orator (c) Domum luctus, quæ est Domus Sapientiæ, docet esse Religiosorum domicilium

um

(a) lib. vi. cap. 5. & 6. (b) lib. vi. cap. 25.
(c) Hom. xiv. in 1. ad Timoth.

um, ubi est jugis meditatio mortis, cinis, cilicium, solitudo, jejunia, chaumenia, luctus sine risu. Iterum differens coram Populo (a) Verè, inquiebat, Domus luctus est Monasterium ubi saccus & cinis, & solitudo: ubi risu non est, neque secularium turbela negotiorum. Ubi jejunium, & stratum humi cubile: omnia pura à nidore cruoribus, tumultu, perturbatione & vexatione. Portus est tranquillus: in quo sunt tanquam faces in excelso loco, ut procul adventantibus luceant, & ad portum perducant. In portu sedentes sunt securi omnes; absque metu naufragii tam ipsi, quam quos ad se trahunt, quosque non permittunt versari in tenebris. Ad eos absque hospitare, accede, sanctos illorum tange pedes: multo namque honestius est, illorum pedestangere, quam meliorum caput. Denique Domum luctus vocat omnem locum ubi jacet mortuus. Dionysius Carthusianus templum, ubi fit sermo de novissimis.

At S. Hieronymus, Domum luctus interpretatur exequias funeris, aut in qua apparatus pompa funebris, quae duci solet à domo defuncti, & perducitur ad locum sepulchri: *Infernus domus mea est*, aiebat Patiens cap. xvii. ambulans ad tumulum: utrique convenire potest Domus luctus. Quid mirum, cum Hebraei locum omnem, quod quid recipitur, cellam, stabulum, cubiculum, immò omne, quia receptaculum, Domum appellant, sic Bethlehem *Domus panis* est dicta: an fortasse eo loquendi modo, quo Sicilia horreum, granarium, aut cella penuriam Romanæ Reipublicæ? Immo, odorum aromaticorum pyxidulæ apud illos domus nomen habent. Ita illud Psalmi XLIV. (a) *Myrrha & gutta & casia à vestimentis, à domibus eburneis*, interpretantur plurimi: Ut sit se-

(a) Homil. LIX. ad Popul. item homil. xv. ad Popul.

(b) Psal. XLIV. 9. Campensis Jansenius Crucius Arias. Olearius Lyranus Janicicola Arguanus.

ſus; circumfers tecum eburneas capsulas plenas odora-
 mentorum; e quibus mira ſuavitas in omnem partem
 diffunditur. Non eſt igitur inſolens, per Domum Sapi-
 entiaſignificari in regia Imperatricis illius Triclinium,
 quod Romanis etiam Diata, Cœnatio, & Cœnacu-
 lum dicebatur, locus ad cœnandum, ſeu ſumendum ci-
 bum idoneus: nam & prandere inibi ſolitos reperio.

ARTICULUS V.

COLUMNÆ SEPTEM

In Domo Sapiencie, quâ Triclinio.

QUOD ſubjungitur à Salomone, *excidit columnas ſeptem*
 quod Septuaginta legunt, *ſubdidit Syrus, erexit;*
 Chaldæus, *Statuit in eâ;* Arabicus, *fecit eam inniti ſeptem*
columnis, non eſt alienum à Triclinii, ſeu Cœnaculi archi-
tecturâ: ſive per ſeptem intelligantur indefinitè plures,
ſive præciſe tot, & non plures. Siquidem non Hebræo-
rum modò, ſed Romanorum quoque & aliarum gen-
tium cœnationes vel columnis tanquam fulcris & baſi-
bus ſuperædificabântur, vel ordine diſpoſitis ornabantur:
immò, præcipua ſtructuræ pars in cœnaculis erant Co-
lumnarum ordines. Præter ornatum, ad uſum etiam
erant Columnæ, quæ in Triclinio erectæ, vela & aulæa
ſuſpenſa habebant, ad menſam obtegendam, ne quid
pulveris aut ſordium ſuper epulas incideret, vel ad ſola-
res radios avertendos.

Huc facit narratio, quam texit auetor ſacer Eſtheris
 primo, ubi Rex Aſſuerus iuſſit *ſeptem diebus convivium præ-*
parari in veſtibulo horri, & nemoris, quod regio cultu & manu

con-

conscitum erat. Et pendebant, inquit historicus, ex omni parte tentoria ac varii coloris, & carbasini & hyacintini, sustentata funibus byssinis atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant & columnis marmoreis fulciebantur. Lxxta paullo explicatius super funibus byssinis & purpureis, super cubos aureos & argenteos super columnas parvas & lapideas. Nominant Κίβυς, Vitruvius vocat taxillos, qui pyramidibus, pilis, & ingentibus molibus, ut firmius insistat, substruuntur. Jam concipe Domum Sapientiae, ut Triclinium, quod ut esse amplissimum, firmissimum, ornatissimumque SAPIENTIA excidit, id est, è rupe succidit, dolavit, polivit, erexit, stabilivit, & supposuit Columnas mystico numero, septem, qui omnem designat perfectionem, quam continet DOMUS SAPIENTIAE.

NOTÆ.

§. I. DOMUS Sapientia, Triclinium.] Auctores, Galatinus, lib. 3. de Arcanis fidei, cap. 3. Aben. Ezra, Salazar, Cornelius in Prover. De Triclinio legendus Fulvius Ursinius & Alph. Ciacconius.

§. II. Mos differendi in Conviviis, jucundè, eruditè, sapienter, parabolicè, ænigmaticè, moraliter, habetur ex Athenæo, Platone, Macrobio, Plutarcho.] Consulendi ex recentioribus, præter nominatos, Nicolaus Serarius Eisdæ 1. à quæst. XII. & Judicium XIV. ubi de convivio nuptiali Samsonis, à quæst. XII. usque ad XVII. commentatores Ecclesiastæ VII. ubi Joan. Lorinus.

§. III. ÆDES.] Dicitur Ædes ex Servio, ab Edo nam quædam sunt nomina, quæ initio diphthongum recipiunt, quamvis à verbo monophthongo deriventur, ut ædes, æsculus. Varro lib. 4. de ling. lat. ab aditu fieri putat: quod scilicet plano pede adibantur unde etiam prima syllaba diphthongum accepit, Festus: Ædes quod in edito poni soleret. Alii Ædem dici existimant, quod in ea ævum degatur, quod Græcis ἀγειν dicitur.

§. I. V

§. IV. Vfus *Columnarum in Tricliniis.*] Apud Plautum, qui Triclinium jubet apparari, ita edicit.

Ius in columnis deijciet operas aranearum?

Ius in splendorem dari bullas has foribus nostris?

Hospite venturo cessabit nemo tuorum:

Verte pavimentum, nitidas ostende columnas,

Arida cum tota descendat aranea tela,

Hic lavet argentum, vasa aspera tergeat alter.

Juvenalis.

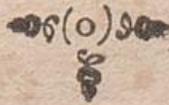
Ad tentoria velaque in Triclinio referri possunt illa Horatii.

Interea suspensa graves aulea ruinas

In patinam fecere trahentia pulveris atris

Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.

Columnæ sunt fulcra & bases, quibus Sapiencia Domum suam superædificat. Exempla habemus in Architectura Romana. Romæ templa S. Petri S. Pauli, S. Joannis Lateranensis, B. Virginis Majoris, S. Cæcilie, & aliorum quorundam Cælitum, Columnis è marmore excisis, iisque plurimis & magnificis insunt, ac sunt inædificatæ.

SER. IV.

S E R M O IV.
D O M V S S A P I E N T I Æ.

Sensu parabolico.

A R T I C U L U S I.
T E M P L U M . S Y N A G O G A .

PARABOLICE per Domum Sapientiæ intellexisse putatur Salomon, Templum Jerosolymitanum, & in eo congregari solitam Synagogam Judæorum. Quæ est expositio Rabbīnorum communis, qui totum eum locum in Proverbiis de Templi constructione, & quæ in illo erant interpretantur. (a) Est que haud difficilis applicatio. Siquidem Salomon Sapientiâ divinitus sibi indita, & consequenter ipsa in illo Sapiencia, aut Sapiencia Dei, vel Deus per Sapienciam, ædificavit Sibi. DEO Opt. Max. à quo non distinguitur Sapiencia increata, cujus participatio est omnis creata, Domum, nempe, Templum, cujus figura & fabrica, quoad præcipuas ejus partes interiores & exteriores describitur lib. tertio Regum cap. VI. ubi vocatur Domus, quam ædificabat Rex Salomon Domino.

In eo ad fulcimentum, & ornatum fuerunt Columnæ septem, id est, multæ: aut, si lubet definitum numerum accipere, habes, quem sequaris, totius fabricæ diligentem

(a) Hieronimi Prado in Ezechiel. cap. 5. Vilalpan. in cap. 40. Ezechiel. Tom. 2. p. 2. lib. 3. cap. 20.

tem inspectorem, & mensuratorem peritum Joan Bap. Vilalpandum, qui asserit, præter plurimas columnas, quibus fulciebatur Templum, fuisse præcipuè septem columnas porticum Templi, id est, atrii, quod erat Templum populi, qui non ingrediebatur Sanctum, solis sacerdotibus destinatum locum, sicut nec Sanctum-sanctorum, Soli Pontifici. Pro singulis ergo Atrii portibus docet septenas fuisse columnas hinc & hinc, hoc est univèrsim quatuordecim, iisquæ representatas fuisse tres tesseradecades Genealogiæ Christi, quas enumerat Evangelista Matthæus primo cap. Nam tres erant Porticus, quare, si quæque habebat tesseradecadem columnarum, scilicet, columnas centenas in uno ordine, & septenas in altero illi opposito, tres erant columnarum æquæ ac genealogiarum Christi decades.

JAM verò, in eodem Templo Sapiaentia proposuerat Mensam hoc est, Altare, in quo victimæ Deo mactabantur, cum libamine, nempe mitione & effusione vini: nec deerat alia Mensa continens Panes propositionis. Ibidem docebatur è Cathedrâ varia Sapiaentia, nimirum, fides, religio, virtutum exercitia, observatio Legis, cultus divinus: ad quas prælectiones sacras audiendas, mittebantur in omnes partes Ancillæ Sapiaentiæ, præcones verbi, Prophetæ, Ecclesiastæ, Sacerdotes, Scribæ, Pharisæi. **TEMPLUM** dum nômimo, ut parabolice Domum Sapiaentiæ, nolim accipi solum materiale ædificium, ex lapide, ligno, calce, parietibus ac tecto superposito; sed animatû etiam desigmo, quod fuit **SYNAGOGA**, hominum in Templo congregatorum ad audiendos Magistros Sapiaentiæ: nam & in hoc habitat Doctrix illa, ac mensæ suæ facit participes auditores factoresque eruditionis suæ:

Prima pars:

I

ARTI:

ARTICULUS II.

GYMNASIUM, ACADEMIA.

SUPERIORI jungenda est explicatio quorundam re-
 centium doctissimorum virorum, qui per *Domum*
Sapientiae arbitrantur significari *Aedificium* ad docen-
 dum & discendum publice constitutum, sive id vocetur
Gymnasium, sive *Academia*, aut more Hebræorum, *Domus*
doctrinae: quomodo Chaldaeus Genesis xxv. nominat ea
 tabernacula, quæ dicitur inhabitasse Jacob *Sapientia*
 studiosus. Censet igitur, Salomonem aedificasse juxta
 Regiam & templum, immo in atrio templi amplissi-
 mum *Gymnasium*, sive *Academicum palatium*, in quo
 Doctores profiterentur *Sapientiam*: quod idcirco non
 tantum *Domus Sapientiae*, sed & *Sapientia* dici potuit, quo
 pacto Romæ appellatur vasta illa moles, in qua discipuli
 narum omnium Magistri prælectiones habent. Ut hic
 locus suas haberet *Cathedras*, excidit columnas septem
 & aptavit in septem *Artium liberalium* suggestu, sive
 præaltas ex marmore elaboratas *Cathedras*, in quibus
 sedendo aut stando docerent magistri. Alii per septem
 Columnas indicari etiam putant, septem auditoria, au-
 las, seu classes, & Scholas, ut nunc loquimur, in quibus
 cathedræ marmoreo ornatu visendæ erectæ fuerint,
 quibus Doctores artes omnes liberales, quisque suam
 profitebatur. Ex antiquis Optarus Milevitanus aliquando
 habet scribens contra Parmenianum lib. i. quod huc fa-
 cit: exponens enim illud Isaiaë xxii. *Onus vallis visionis*
 hunc in modum commentatur: *Non ait, in Sion sed in valle*
eius valle: non in illo monte Sion, quem in Syria Palæstina
 mu-

muris Ierusalem parvus determinat rivus, in cuius vertice est non magna planities, in qua fuerunt septem synagoga, ubi Iudeorum populus conveniens legem per Moſen datam diſcere potuiſſet. Inde ſcriptum eſt in eodem Propheta: *De Sion exhibit lex & Verbum Domini de Ierusalem, Iſaiæ ſecundo cap.* Ex Rabinis Aben-Ezra ſeptem columnas interpretatur ſeptem Artes liberales: Scientiæ enim, inquit R. Levi, ſunt columnæ prudentiæ & Sapientiæ. Nec abſurdâ analogiâ dicere poſſes, Columnas ſeptem, deſignare ſeptem Artium aut ſcientiarum Profeſſores conſiſtentes in cathedris: ſunt enim Columnæ, qui populum in veritate ac Sapientiæ dogmatibus erudiunt. Quomodo ad Galatas II. ſcribit Paulus de Coapoſtolis: *Iacobus & Cephas & Ioannes, qui videbantur eſſe Columnæ.*

ANCILLÆ à Sapientiâ miſſæ ut vocarentur ad Arcem & ad mœnia Civitatis ſignificare poſſunt in hoc interpretandi genere diverſas Facultates, quomodo nunc appellamus, Oratoriâ, Philoſophicam, Legalem, Theologicam, quæ tradebantur in Academiâ, & auditores ab inferioribus ſtudiis ad altiora invitabant; tum verò etiam ſua ſpecie, & objectorum elegantiam alliciebant, non modò Jeruſolymites & Judæos, ſed exteros etiam ac profelytos, ut venirent ad Arcem; mœnibus ac propugnaculis munitiſſimâ in qua Domum doctrinæ Salomonem conſtituiſſe, ſunt, qui exiſtimant, ut exciperent ex ore Profeſſorum, Sapientiæ dogmata. Quò fortasſe ſpectat aliquatenus iſtud Canticorum IV. *Sicut Turris David collum tuum (ô Sponſa) quæ adificata eſt cum propugnaculis mille clypei pendent ex eâ.* Quod Theodoretus de doctrinarum apparatû exponit, quarum copia, ſicut & Doctorum erat in domo Sapientiæ, quam arx continebat, & tuebatur. *Habet collum tuum,* inquit Sponſus, *quod eſt caput tuum & faciem ſuſtinet, omnes aliorum Magiſtrorum;*

aut aliarum Academiarum) doctrinas, quibus, tanquam iaculis cinctos aduersarios transfigis: habet etiam clypeos multos, quibus protegeris, & ignita hostis tela extinguis: munita enim es spiritus armatura, & facie hostes vulneras, cum omnibus fortium sagittis abundes, eosque modo per Prophetas, modo per Apostolos redarguis. Eodem referri potest, quod scribit Isaias capite secundo, ubi Populus anhelans ad veræ doctrinæ scaturiginem properat, & trahit secum obvios quoslibet hoc invitatorio: *Venite & ascendamus ad montem Domini & ad Domum DEI Iacoc.* quænam illa? Domus Sapientiae: sequitur enim: *& docebit nos vias suas.* Item, capite xxxiii. dicit idem Propheta de Sapientiae studio: *Iste in excelsis habitabit: munimenta saxorum sublimitas eius. Vbi (nisi hic) est litteratus: ubi legis verba ponderans? Vbi Doctor parvulorum? Lxxra legunt, Vbi grammatici: ubi conciliatores? ubi est, qui numerat eos, qui nutriantur.* Quibus indicari opinatur nonnemo, in Gymnasio arcis Sion, & Academia Salomonica, præter Doctores facultatum superiorum, scholis præfuisse etiam Grammaticæ peritos. Quod dixi de Gymnasio in altissima montis planitie aperto confirmari potest ex Iustino Mart. qui dialogo contra Triphonem, asserit, antiquos Mithræ, hoc est, Solis sacerdotes, imitatos fuisse Hebræos in saxorum Sionis sublimitate docentes, quippe qui ad eum modum in speluncâ saxæâ discipulos suos erudierint. Quod scribit etiam non uno loco Tertullianus. (a)

Ad splendorem autem, & decus immortale Academiae istius Jerosolimitanæ facit, quod qui illam fundavit sapientissimus Salomon, primus in eo jam ædificato docere publicè cæperit, Professor excellentissimus, cum privatim domi suos prius docuisset. Hinc tantum auditorum undique confluentium accursus. *Veniebant* inquit

(a) Tertull. lib. de cor. milit. lib. de prescript. cap. 4.

inquit scriptura, de cunctis populis ad audiendam Sapien-
 tiam Salomouis. & ab universis Regibus terra, qui audiebant Sapien-
 tiam eius. Et quos ad contemplationem sui Jerosolyma
 non traxerat, unius Doctoris Sapientiæ fama perduxit ut
 asserit P. Hieronymus epistola ad Paulinum. Porro,
 cum templum Jerosolymitanum habuerit portas, por-
 ticus, exedras, receptacula audirorum ac professorum,
 immò domunculas pro fœminis DEO consecratis, exi-
 stimant nonnulli locum Academiæ, seu Domum Sapi-
 entiæ, fuisse in Porta Templi, (a) Orientali, ut Arias
 Montanus, & S. Antoninus, (b) qui sentiunt, sive in
 porta, sive in porticu magisterium exercuisse Doctores
 Academicos: aliis haud magno discrimine, in atrio,
 juxta portam Orientalem. De quo loco accipi potest il-
 lud Pauli Apostoli Actuum xxv. Neque in templo inve-
 nerunt me cum aliquo disputantem: nimirum, in Gymnasio,
 quod in templi atrio erat: quamvis nullum fit incom-
 modum, si porticus Salomonis intelligatur, ut Joannes
 Lorinus monuit.

CONVENIENTIBUS. ad Auditorium Academicum,
 hic erat ordo confidendi, quem ex traditione synagogæ
 refert S. Ambrosius *In ad Corinth.* 14. Sedentes disputa-
 bāt seniores è cathedris, juniores in subselliis, novissimi
 in pavimento supra stratas humi stercas excipiebant
 doctorum dicta. Quo spectabat illud Pauli Apostoli
 Actuum xxii. *Nutritus sum in ista civitate, nempe, Jerusa-
 lem, secus pedes Gamalielis, eruditus iuxta veritatem paterna le-
 gis.* Nam non interierat Academia Salomonis & hoc Sa-
 pientiæ gymnasium tempore Christi, qui præsentia sua
 & auctoritate illud honorare voluit quando parentes
 invenerunt illum in templo sedentem in medio Docto-
 rum, ut est Lucæ secundo. Denique ad Academiæ huius

I 3

excel-

(a) *Mans. in Apparatu* (b) S. Ant. 1. par. tit. 5. cap. 1. §. 5.

excellentiã spectat, quod ipsa fuerit antiquissima, si comparetur cum externorum gymnasiis, ut Matrix dici possit reliquarum Academiãrum, eo loquendi genere, quo matricem arborem vocavit suetonius in Augusto ex quã stolones succreverunt, & quo matrices urbes appellantur, quã à Græcis *μετροπόλεις*, ex quibus multæ aliæ urbes natæ & ductæ sunt. Nam ex eã prodierunt, Pythagorica, Socratica, Platonica, Aristotelica, harum enim auctores ac magistros, ceterosque Gentium Philosophos à Salomone, & Hebræis Sapientiæ dogmata accepisse ostendunt Patres antiqui, Eusebius, (a) Clemens Alexandrinus, (b) & alii.

(a) lib. 3. de prepar. Evang. cap. 13. (b) lib. 1. Stromat. S. Ambro. lib. 1. Epist. 6.

A R T I C V L V S III.

ENCYCLOPÆDIA

Orbis Scientiarum.

A Dictâ interpretatione non multum abit illa pervertus quorundam, cujus meminit Origenes, qui Domum Sapientiæ voluerunt esse orbem universum scientiarum, quæ eruditis ENCYCLOPÆDIA dicitur, tracto nomine à circularis figuræ perfectione, ut Latine dici possit *Circularis* vel *Orbicularis scientia*: nempe, artium omnium & disciplinarum perfecta scientia: Ugoni de S. Charo Cardinali commentanti in Proverbia Salomonis, vocatur *Philosophia Domus Sapientiæ*, inquit, est *Philosophia*. Septem Columnæ sunt septem Artes liberales, scilicet, *Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Arithmetica, Musica, Geometria, Astronomia*: deinde ad mores parabolam transfert, & septem illis Disciplinis, quomodo uti debet *Sapientiæ Auditor*: & quomodo in ædificio suo tanquam

quam Columnas erigere eas possit, edocet: denique, quinam earum aliqua, vel omnibus careant, accommodate ad morum informationem, declarat. Præmittit autem: Sapiencia excidi iubet has columnas à vanitate, & à superfluitate. Unde Deuteronomii XXI. præcipitur, ut puellæ captivæ ungues, & cæsaries resecetur. GRAMMATICAM docet rectè loqui, Hunc Columnam non habent in Domo sua, qui nunquam aperiunt os suum ad loquendum verbum DEI, cum tamen ex officio teneantur. De quibus Isaia LVI. *Speculatores eius ceci omnes, nescierunt univarsi: canes muti, non valentes latrare.* Nescientes eitam loqui Spiritualiter. Unde, cum interrogantur, ut dicant *schibbolet*, quod interpretatur *Spica*, ut non moriantur, haud valentes exprimere *spica*, eadem littera, respondent *sibbohet*, quod interpretatur *Spica paleæ*, et ideo jugulantur, ut Judicium XII. Ephrathæi. Vel certè, primam Columnam, id est, Grammaticam, non habent detractores, qui nunquam rectè loquuntur de aliis, & barbarismos, & solæcismos committunt frequenter, cum firmæ athenori proximorum sordes aspergunt. At Grammatica rectè & congruè loqui docet. DIALECTICA, quæ est, secunda Columna, carent adulatores, qui falsis aurium illecebris, tanquam poppylmis magnatibus imponunt. Illa autem docet vera eloqui, RHETORICAM non habent illi, qui turpia & scurrilia loquuntur, fescenninis veneriisque jocos sermonem infarciunt. Siquidem *Rhetorica* docet sermonis & orationis purum ornatum, non impuritatis fœditatem ARITHMETICA destituti sunt superbi, arrogantes, fastuosi, qui in aliorum numero nolunt computari, singularitatis extra aliorum censum amantes, qui in coagmentate cum aliis vivere detrectant, Societatis ocores. Nam *Arithmetica* docet conflare & congruentare numeros, a chorum

Proportionem. Talis fuit Pharifæus ille, qui orabat se
eximendo ab aliorum consortio Luc. xviii *Gratias tibi a-*
go Deus, quia non sum sicut ceteri homines. Talis Lucifer qui
nolens esse in aliorum numero gloriabundus jactabat:
Conscendam in caelum, & ero similis Altissimo. Isa. xiv. In a-
mante Congregationis, excidit Sapiencia, ut in Domo
sua, columnam quartam, nempe *Arithmeticam*. Musi-
CAM ignorant schismatici, & proximorum ofores. Hæc
enim docet sonorum concordiam, harmoniam, con-
centum, & tenorum proportionem, unde pulcherrima
consonantia: Illi discordiam amant, & confusionem in-
gratissimam. GEOMETRIAM non callent divites avari
Eucliones sordidi, Epulones prodigi: nam male mensu-
rant, sibi omnia retinentes aliis indigentibus, & nihil
habentibus: sine ullâ mensura opes appetunt, & meræ
Justitiæ transilientes, contra jus fasque aliena invadunt
ac detinent. *Geometria* autem mensuras ponendi artes
præscribit. ASTRONOMIAM nesciunt homines lascivi
& luxuriosi: cum enim ea Disciplina doceat cõtemplari
cælum, & cæli motus, cursusque siderum, ac proinde ad
cælum oculos attollere, juxta illud decantatum in gym-
nasiiis:

Pronaque, cum spectent animalia cætera terram,

Os homini sublime dedit cælumque videre

Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Illi, ut porci oculos & os semper habent in cæno, ac
volutantur in luto.

PORRO, cum septem istis columnis incumbat, velut
rectum, *Physica, Ethica, Metaphysica, seu Theologia*, facile est
has quoque ad mores accommodare: *PHYSICA* con-
templatur Ens mobile, quod proprium ejus est obje-
ctum. In *Physica* non sunt versati, qui in rebus mundanis
constantiam exquirunt, & quod est mobile, tanquam im-

mobile apprehendunt, & conſectantur ETHICA totius vitæ finem, quæ eſt beatitudo vel felicitas, & ad illam media, quæ ſunt virtutes, conſiderat. Ejus peritiam non habent qui nullum veræ felicitatis ſcopum ſibi proponunt: neque actiones ſuas ita moderantur, ut ad finem ad quem à DEO ſunt conditi, conducant, vitiorum ſectatores, non virtutum. THEOLOGIA DEUM ac Divina ſpeculatur: à quâ alieni ſunt, qui non niſi in humanis occupantur, homines terrenis, & quæ carnem ac ſanguinem ſapiunt, dediti. Ita ſerè Domum Sapientiæ parabolicam, quatenus Encyclopædiam designat: auctores illius interpretationis conſtituunt, & moralibus emblematis exornant.

ARTICULUS IV.

DOMUS SAPIENTIÆ MUNDANÆ

Quæ inimica eſt Deo.

Huius descriptionem deſumo ex Cardinale Ugone Ordinis Prædicatotorum in caput IX: Proverb. Quare, ſi quid cuiſpiam in illâ videatur minus probum, Auctorem conveniant. Habet inquit ille, Diabolus ſuam Domum, ſcilicet Sapientiam huius mundi, quæ inimica eſt Deo. Cujus ſeptem ſunt Columnæ, Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Arithmetica, Muſica, Geometria, Aſtronomia. Habet enim Diabolus Grammaticos ſuos, ſicut & DEUS ſuos. GRAMMATICI Diaboli ſunt omnes Hypocritæ, qui rectè & congruè loquuntur, ſed congruè ad impoſturam. DIALECTICI Diaboli ſunt omnes Dolofi, qui ſophiſticè loquuntur, ut decipiant. De quibus Eccleſiaſtici XXXVII. *Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt.* nimirum Deo & hominibus. RHETORES Diaboli ſunt advocati, qui cauſas iniquas ſoverint potentum: cauſa autem

tem pupilli & viduæ, non ingreditur ad eos, ut dicitur
 saia 1, Caussidicorum lingua damnifica est, nisi eam fu
 nibus argenteis vincias. ARITHMETICI Diaboli sunt o
 mnes, qui habent Numerum præbendarum: sive Beneficiorum.
 De quibus dicitur Apocalypsis XIII. *Et vidi de mari Belli
 am ascendentem habentem capita septem, id est, septem Epi
 scopos: & Cornua decem, id est, decem dignitates, & su
 per cornua ejus decem diademata, id est, decem Mitræ: in
 quoz enim Ecclesiis habet præbendā, tot mitras habet in ca
 pite suo, spe. sive præsumptione. Ob hoc enim præbendas retinent
 cum ad nihil aliud sibi valeant, nisi ad solam spem, ut sic Episcopa
 tum possint adipisci. Ita loquitur Cardinalis Ugo. Musci
 Diaboli sunt Adulatores, qui omnibus in bono & ma
 lo concordant, GEOMETRÆ Diaboli sunt Quidam
 superficialiter Justi, qui sibi propitii sunt, aliis autem
 austeri, Quod valdè damnabile est, maximè in Prælatis
 & Confessariis, De quibus dicit Dominus Matthæi XIX
 Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei: Omnia ergo
 quæcunque dixerint vobis, servate & facite: secundum opera. vero
 eorum nolite facere. Dicunt enim & non faciunt. Alligant autem
 onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros homi
 num: digito autem suo nolunt ea movere. In hos quadrat illud
 Proverbior. XX. Abominatio est apud DEUM pondus & pondus
 statera dolosa non est bona. ASTRONOMI Diaboli sunt curio
 si, qui relictis necessariis de cursu siderum diligenter in
 quirunt. quib⁹ dicitur Ecc. III. *Altiora te ne quæsieris, & futu
 riora te ne scrutatus fueris: Sed quæ præcepit tibi DEUS, illa cogita
 semper, & in pluribus operibus eius non eris curiosus. & Cato
 Mitte arcana DEI, calumq; inquirere quid sit.**

SER. V. Nam
 scribens

S E R M O V.

DOMVS SAPIENTIÆ.

Sensu Allegorico.

ARTICULUS I.

ECCLESIA CHRISTI.

UM vetus Judæorum Templum, Synagoga & Academia repræsentaverint Christi Ecclesiam, sequitur, *Allegoricè*, hanc esse Domum Sapientiæ: quoniam sensu allegorico ea quæ sunt Legis veteris significant ea quæ sunt innovâ. Atque ita sentiunt Auctores isti, gravissimi. S. Ambrosius lib. i. de fide cap. 7. S. Athanasius Orat. v. contra Arianos S. Augustinus lib. xvi. de Civitate, cap. 4. Auctor quæstionum vet. & Novi Testamen, quæstione lxx. ubi *Domus Christi*, inquit, *est Ecclesia*. Anastasius, Nicenus, quæst. xl. in scriptis. Cæsareus Arelatens, homil. vii. de Pascha. S. Gregorius libro xii. Moral. cap. 17. Salonus Viennensis in expositione mystica S. Isidorus lib. viii. Etymol. cap. i. S. Thomas 3. p. q. 32. art. 1. ad 3. & Scripturæ interpretes, Lyranus, Ugo, Salazar. Cornelius. In columnarum significatione non conveniunt. Discrimen designo per numeros.

I. SEPTEM COLUMNÆ significant ECCLESIAS singulas particulares, ex quibus Ecclesia universalis conflatur, & consistit. Ita S. Gregorius lib. xxiii. moral. cap. v. Nam & S. Joannes Evangelista in Apocalypsi cap. i. scribens, ad Ecclesias septem expressit; *Ioannes septem Ec-*

cle-

clesii: nempe, Ioannes, inquit Gregorius, septem Ecclesiam scribit, ut unam Catholicam septiformis gratia spiritu plenam signaret. De his autem docet moraliter exponenda illa Jobi xxvi. *Columnæ cali contremiscunt, & pavent aditum eius.* Consentit in Columnarum significatione S. Augustinus. lib. xvii. de Civit. cap. 4. aliam tamen causam Septenarii, quia est symbolum plenitudinis, universalitatis: itaque eo universæ Ecclesiæ est significatione perfecta.

II. Repræsentant Doctores Ecclesiæ. Hi enim hæc fecus, ac Columnæ, Domum, suffulciunt Ecclesiam. Certe, Paulus Apost. ad Galat. secundo, eo sensu Petrum, Petrum, & Joannem vocat Columnas Ecclesiæ. Salustius, cuius hæc est expositio ita scribit: *Columnæ Domus sunt sancti Doctores. Quæ columna bene septem esse dicitur quia sancti Doctores repleti sunt septiformi gratia Spiritus Sancti. Quomodo ergo excidit Sapiencia has Columnas? quia malorum Prædicatorum ab amore præsentis sæculi, velut à suâ lapidibus paravit, & ad portandam eiusdem Ecclesiæ fabricam erexit.* Idem habet S. Gregorius, moralium xxxv. cap. 16.

III. Designant VII. Spiritus-Sancti Dona, quibus ipse suffulcit Ecclesiam juxta Isaïæ vaticinium cap. xlii. ubi septem Spiritus exprimuntur, quo omnes sunt robore, & robur addunt Ecclesiarum Rectoribus, Pastores, Doctoribus, contra quoslibet adversarios, ipsorumque Tartari potentiam: *Porta inferi non prævalebunt.* Ita dicitur Auctor imperfecti operis homil. l. in cap. 24. Mat.

IV. Denotant universitatem Prædicatorum, quod Deus per septem, id est, omnes mundi ætates illi suffulcit. Auctor incertus, qui in Apocalypsim commentatus est, sub nomine Ambrosii & Bedæ: *Sapientia inquit edificavit sibi Domum, quando Dominus noster JESUS CHRISTUS ab initio mundi usque ad finem eius ex numerositate*

rum Ecclesiam sibi construxit & constituit. Excidit columnas septem, Prædicatores, qui singulis temporibus convenirent in Ecclesia sua statuit, qui & monitis salutaribus, & bonorum operum exemplis eam sustentarent.

V. Indicant septem Sacramenta, quibus, tanquam Columnis Ecclesia Christiana fulcitur. Ita auctor catenæ græcorum: idemque habet Lyranus.

VI. Exprimunt Apostolos, quibus numerus septenarius accommodatur à S. Augustino, propter fidem trium Divinarum Personarum per quatuor mundi plagas ab ipsis evulgatam. Aliqua ex dictis conjungit Ugo Cardinalis, & addit alia eodem spectantia, sic scribens SAPIENTIA. id est, CHRISTUS, qui est DEI virtus & DEI Sapiencia, I. Corinth. I. *adificavit, sua & suorum operatione & prædicatione, sibi, non alii, Domum, id est, Ecclesiam. Excidit Columnas septem: id est, particulares Ecclesias septiformi gratia illustrans per orbem erexit. Vel septem Columnæ sunt Doctores septiformi gratia rotundati, quos quasi columnas ad portandam Ecclesiæ fabricam Christus excidit, id est, ab amore mundi separavit, de quibus Psalmo LXXIV. Ego confirmavi columnas eius. Quæ etiam dicuntur septem. non tantum propter septiformem gratiam, sed etiam propter ternarii & quaternarii rationem, qui in se etiam ducti duodenarium faciunt, quot fuerunt Apostoli, qui etiam fidem Trinitatis, in quatuor orbis partibus prædicaverunt.*

ARTICVLVS II.

DOMVS SAPIENTIÆ.

Sensu Allegorico & Mystico

VIRGO DEIPARA. UTERUS MARIANUS.

HÆc est communis Patrum antiquorum, & recentiorum Scripturæ interpretum expositio. S. Ignatius episto-

pisto-

pistola ad Philippenses, *Sapientia* inquit, *adificavit sibi Domum, & factus est sicut homo. Deus cum corpore, quod susceptus a Virgine, non ex colloquutione scilicet aut semine viri: Virgo enim ait Isaias cap. VII. in utero concipiet, & pariet filium.* Ubi Hieronymus idem adfirmat. S. Ephiphanius hæretico LXXIII. Pro Verbum Caro factum est, inquit Salomon, *Sapientia edificavit sibi Domum.* Sic Gregorius Nicodemius Orat. de Oblar. B. V. vocat eam *Domum gloriosam DEO sibi edificatam, instructam columnis septem.* Quod etiam usurpant, Petrus Damiani, sermone de Nativitate B. & Hildphonsus sermone 3. de Assumpt. S. Bernardus sermone IX. ex parvis, *MARIA Domus est Sapientia a cunctis omnibus virtutibus conspicua, septem Columnis suffulta, id est, septem virtutibus, nempe tribus Theologicis, fide, spe, & caritate ac quattuor Cardinalibus. Prudentia, Justitia, Fortitudo, Temperantia.* Ugo Cardinalis Proverb. 1. *Domus Sapientia est, Beata Virgo Septem Columnæ sunt septem virtutes, quas educit, tum ex epistola S. Jacobi cap. 3, tum ex salutatione Angelica. Septem Columnas nominat Petrus Damiani serm. cit. septem dona Spiritus-sancti.* S. Bonaventura in laudibus B. V. num. 12. *Domus DEI à vero Salomone constructa est MARIA.* Idem in speculo Mariano cap. VII. illi accommodat, quod est Psal. XCIII. *Domus tua decet sanctitudo Domine.* Simpliciter, Domus Dei dicitur in Jordane pag. 14. cap. 32. Porho Prumiensis Presbyterus (a) in libro singulari de magna Domo Sapientia, allegorice eam interpretatur uterum Marianum, in quo Deus Homo factus novem habitavit mensibus. Idem ei ornatum & dedicationem Templi Salomonici accommodat mystice. Quod dixit Jacob Patriarcha Genes. xxviii, de B. V. mystice pronunciasse censeari potest. *Non est hic aliud nisi Domus Dei, & Porta cali.* Quomodo

MA.

(a) Porho scripsit Anno 1152. Tom. XII. Bibliothecæ PP.

MARIA sit Domus Sapientiae latissimè explicat Richardus à S. Laurentio lib. x. de laudib. B. V. à pag. 609. Verum, totam hanc expositionem, sive illa dicenda sit Allegorica, sive Mystica, sive Accommodaticia pertractamus accuratè in Encomiastisis Marianis, & opusculo Architectonico cui titulus,

MARIA DOMUS MYSTICA.

SERMO VI.

DOMVS SAPIENTIAE

Sensu Physico

MUNDUS.

ÆBRÆI in Sanedrim apud Galatin. lib. 3. de Arcan. fidei. cap. 3. ita Salomonis sententiam exponunt, *Sapientia edificavit sibi Domum suam, id est, Deus per Sapientiam creavit Mundum. Dola- vit columnas eius septem: id est, ordinavit septem dies primordiales creationis Mundi, quibus omnia creavit, formavit & suis locis, ordinibusq̄, quasi per columnas distinxit. Immolavit victimam suam, vel coxit victimam suam, vel decoctionem suam: per hoc intelliguntur maria, flumina & omnia Mundi necessaria. Misit puellas suas, ut revocarent. Hi sunt Adam & Eva. Eandem interpretationem habet R. Salomon proverbior. 1.*

Ex Christianis Doctoribus, Potho Presbyter Prui- mensis eundem sequutus interpretandi modum, sive physicè, sive symbolice, ita commentationem suam de magna Domo Sapientiae orditur. *Dominus Sapientiae fundavit terram, stabilivi celos prudentia. In initio namque Dominus terram fundavit, & opera manuum eius sunt cali. Calum & Terra duo*

duo sunt gaudia Mundi corpora. Ergo calum & terra, & univ-
 sa, quæ cali ambitu continentur Domum unam constituunt. Ma-
 gna est hæc Domus DEI, & ingens locus possessionis eius: Terra vi-
 delicet, & plenitudo eius: orbis terrarum, & universa quæ habitant
 » in eo Sapientia DEI, quæ ædificavit hanc Domum,
 » excidit columnas septem. Quæ nam sunt illæ? Sex
 » dies, quibus in primordio mundi DEUS operabatur,
 » & septima dies, in qua requievit DEUS ab operibus
 » suis sacra-scriptura testatur, septem sunt Columnæ,
 » quibus Mundi fabrica, quæ est Domus Sapientiæ su-
 » stentatur.

DEINDE septem Columnis dierum, adjungit septem
 alias, nempe *Septem Spiritus*, sive septem Dona Spiritus
 sancti quibus tota mundalis machina sustinetur, con-
 servatur, & quoad septem dierum opera ac quietem a-
 nimatur. Hos autem Spiritus vel Dona ita distribuit.
 Primæ diei, in quâ divisit Deus lucem à tenebris: Ange-
 los lucis ab Angelis tenebrarum: adsignatur *Spiritus ti-*
moris, terribile DEI Judicium perpèdere faciens. Secun-
 dæ diei, in quâ fecit DEUS firmamentum, *Spiritus pietatis*.
 Quid tam pium, quàm idcirco præparasse cælos, & fe-
 cisse Mundum, ut in eo fieret homo Sapientia æterna Pa-
 tris, & esset cum filiis hominum? Tertiæ diei, qua di-
 xit DEUS, appareat arida, id est, terra, quàm ornavit her-
 bis, plantis, fructibus *Spiritus scientiæ*: oppositus spiritui
 tentatori dicenti primis parentibus; *Eritis sicut Dei scientes*
bonum & malum. Quartæ diei, qua dixit DEUS, fiant lu-
 minaria in firmamento cæli, nempe, Sol & Luna, *Spiri-*
tus fortitudinis. Quid fortius Solis Lunæque operationi-
 bus & influentiis? Quintæ diei, qua dixit DEUS, produ-
 cantur aquæ, reptile, ac volatile, & benedixit ei dicens:
Cresce, & multiplicamini, Spiritus consilii, qui in eo cernitur
 quod potentia sua effecerit, ut creatura ratione carens
 admi-

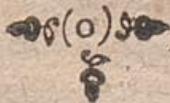
admirandum in modum consuluerit posteritati suæ. Sextæ diei, quâ creatus est homo, *Spiritus intellectus*: Spiritu enim intelligentiæ replevit eum Dominus Septimæ diei, in qua requievit Creator; & cui benedixit, ac quam sanctificavit, *Spiritus Sapiencia*, qui verè ad magnam Sapienciam adducit illum, quem docilem facit hujus diei: *Tollite jugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & invenientis requiem animabus vestris.*

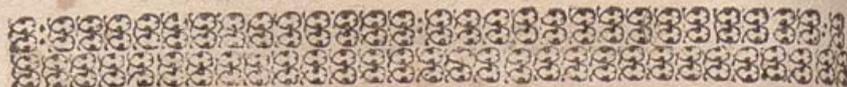
ARTICULUS II.

DOMVS SAPIENTIÆ

*Religiosè.**Monasterium, Claustrum, Cella.*

DOMUS Sapienciæ inquit Cardinalis Ugo Charen-
sis, est *Claustrum*, tu adde, *Monasterium, Collegium, Cella*. Ejus fundamentum est Paupertas: parietes, Obedientia, & continentia: altitudo Humilitas: rectum Amor fraternitatis. Septem Columnæ, sunt septem Observantiæ regulares. I. Cibi ariditas. II. Vestis austeritas. III. Jejuniorum continuatio. IV. Vigiliarum protractio. V. Manuum labor. VI. Disciplinæ rigor. VII. Orationum instantia.

SERMO VII.
DOMVS SAPIENTIAE.
Symbolicè.

ARTICULUS I.

CHRISTI CORPUS. CARO. COMPOSITUM.

S. GREGORIUS lib. XXIII. moralium. cap. 15. Sapia-
entia sibi Domum condidit, cum Vnigenitu Dei
Filius in semetipso intra uterum Virginis mediante
anima humanum sibi CORPUS creavit. Sic quippe corpus
Vnigeniti Domus Dei dicitur, sicut etiam Templum
uocatur. Ita verò, ut unus idemque DEI atque ho-
minis filius ipse sit, qui inhabitat: ipse qui inhabitatur. S.
Augustinus lib. XVII. de Civitate cap. 20. Certè agnosci-
mus DEI Sapientiam, hoc est, Verbum Patri coæternum,
in utro virginali Domum sibi edificasse, Corpus humanum,
& huic tanquam capiti membra Ecclesiam subjunxisse; Marty-
rũ victimas immolasse: Mensam in vino & panibus præparasse: ubi
apparet etiam Sacerdotium secundum ordinem Melchisedech: in-
sapientes, & inopes sensu vocasse, quia sicut dicit Apostolus: Infirmi
mundi elegit Deus, ut confunderet fortia.

In eundem sensum S. Athanasius disputatione con-
tra Arium in concilio Niceno: Sapientia, id est, Verbum, si-
ve filius Dei, cum esset in corporeus ob nostram salutem edificavit
sibi Domum in utero Deiparæ MARIÆ, sine commercio virili, &
homo factus est, & seipsum exhibuit exemplar omnis virtutis,
qui illum sequi vellent, quasi in divino itinere haberent vestigia,
ad quæ similes facti divina natura participes redderentur. Cum
itaque Domus sit Corpus Christi, per illud nobis factus
est *σὺν σαρκοσ*, id est, *concorpor*, inquit idem S. Pater
Accinit S. Gregorius Nyssenus, Oratione secunda con-
tra

tra Eunomium scribens: *Sapientia ædificavit sibi Domum, hoc est, Carnem, quam assumpsit: quid hoc est aliud, quam Verbum Caro factum est?* Iisdem pene vocabulis Anastasius Nicenus *Quæstione XL. in SS. Sapientia ædificavit sibi Domum: cum Verbum Caro factum est, & habitavit in nobis. Paravit mensam, Scilicet divina carnis & sanguinis in Eucharistia. Miscuit vinum suum, ut, qui suam Divinitatem Carnis univit, tanquam Vinum merum.*

Hanc etiam interpretationem sequuntur, S. Ambrosius lib. 1. de fide cap. 7. & lib. 111. de Spiritu sancto cap. VIII. Cæsarius Arelatensis homil. IV. de Pascha Philo Carpatiensis Episc. in cantica cap. 3. E. Scholasticis S. Thomas 3. p. q. 32. art. 1. ad 3. Basilicè Leo Papa scribens ad Augustam Pulcheriam Epist. XIII. *Sacramentum reconciliationis nostra ante tempora æterna dispositum mille implebant figura — ut & intemerata viscera, Ædificante sibi Sapientia Domum, Verbum Caro factum fieret, & forma Dei, ac forma servi in unam conveniente personã, Creator temporum nasceretur in tempore, & per quem facta sunt omnia, ipse inter omnia gigneretur.*

ARTICULUS II.
DOMVS SAPIENTIÆ.

Symbolicè.

CHRISTI HUMANITAS.

SAPIENTIA Increata, nempe, Filius Dei ædificavit sibi Domum, id est, formavit adsumpsitque humanitatem, dum fuit incarnatus, in quâ habitavit plenitudo Divinitatis corporaliter. In ea septem Columnæ sunt Spiritus-sancti Dona septem, ut habet Auctor quæstionum. V. & N. T. & Anastasius Nicenus loco cit. nam his plena & suffulta erat Christi humanitas, secundum

Isaiam cap. xi. 2. in eadem, Mensa est Mensa Eucharistica, in qua Christus nobis suam carnem & sanguinem ad convivandum que proponit. Ugo Cardinalis Proverb. 1. *Sapientia edificavit sibi Domum*, id est, Corpus & Animam, nimirum, Humanitatem, ad inhabitandum. *excidit Columnas septem*, id est, septem Dona Spiritus-Sancti Isaiæ iv. *Apprehendent septem mulieres virum unum in die illa*. Id est septem dona Christum, qui est vir unus, quia non habet parem. Vel septem *Columna* sunt *Sigilla* septem, quibus signatus fuit liber vitæ, quæ solvit Leo de tribu Juda Apocalyps. v. Inter quæ I. est Nativitas. II. Circumcisio. III. Baptismus. IV. Passio. V. Sepultura. VI. Resurrectio. VII. Ascensio.

POTHO Prumiensis Presbyter lib. de magna Domo Sapientia, de Humanitate quatenus est Domus Sapientia ita differit. *Verè magna Domus, pulchra & altissima Domus. Septiformis Spiritus in ea Domo plenariè habitat quietissime, nunquam ullam ibi passus offensam alicujus culpa. Et hoc est, quod Isaias dicit: Et requiescet super eum Spiritus Domini. Quomodo edificata domus est ista? Malleus & securis & omnia ferramentum non sunt audita in Domo cum ædificaretur quia nulla humani operis perstrepende inquietudine Spiritus Domini, qui super aquas ferebatur, vir tute sua superueniens Virginis obumbravit, & de carne illius Verbo incarnato materiam carnis formavit. Sic in fabrica hujus Domus, quam sibi Sapientia edificavit, Spiritus sancti operatio perfecit, ut sine semine visceribus Virginis se infunderet, & eam fotu suo velut ovum volucris super sedentis, separata mysterii majestate ad fecunditatem perduceret.*

IN hac Domo, quam Spiritus-sanctus in utero Virginis ædificavit tria sunt consideranda. I. Domus *Ædificatio*. II. *Exornatio*. III. *Dedicatio*. Attende, quomodo, & quàm mirabiliter sit ædificata: nempe, ex materiâ nostræ carnis, intra viscera Virginis Matris genitura ineffabili splen-

splendida & alta Columnarum septem positione firmata. Sine humano opere facta est ejus Ædificatio. Sicut enim Domus illa, quæ à Salomone in Jerusalem ædificata est, sic & ista Verbi Incarnati Domus, de dolatis atque perfectis lapidibus extructa est. Fuerunt autem dolati & perfecti lapides Patriarchæ & Prophetæ, qui fide & operibus, & Prophetis scriptis testimonium perhibuerunt de hac Domo, ideoque ab incredulis persecutione passi sunt. De quibus Dominus: *Osiæ* iv. *Propter hoc dolavi in Prophetis* Hi tñsionibus & pressuris expolit lapides ad ædificiũ Domus Domini præparabatur. Ipsa autem Domus, dum ædificaretur, malleus & securis, & omne ferramentum non sunt audita, quia Spiritus-sanctus operatione quietissima ædificabat in partu Virginis: Siquidem in virgineo corpore tantam invenit Spiritus-sanctus requiem, ut nulla ibi perstrepen- te pugna carnalis molestiæ, tanquam mallei percussione, Domus Domini structura, cum suis integralibus partibus perficeretur. Porro sunt tres integrales Domus Hujus partes Fides, Spes, Caritas. In Fide fundamentum Domus est positum: in Spe parietes elevati: in Caritate tectum consummatum. Domus Sapientiæ, quæ est humanitas Christi, Fide fundata est, quando fide Virginis Verbum fuit conceptum. Parietes sunt erecti ejusdem Domus cum Deus Homo per fidem natus profecit ætate & Sapiencia. Tectum Domus fuit consummatũ, cum per acta carnis dispensatione, Filius Dei ascēdens ad cælos, Spiritum-sanctum credentibus misit in remissionem peccatorum ut beati essent, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

EXORNATIO hujus Domus consistit in Verbi humanati operationibus, virtutibus, miraculis, gloria, quæ ab Evangelistis accuratè annis singulis Dominicæ præ-

K

dica-

dicationis describuntur, & continent purissimum aurum, gemmasque pretiosissimas sensu mystico omnis generis, plures, quam habuerit Templum materiale Salomonis. DEDICATIO Domus Sapientiae, quae est Christi Humanitas, dici potest gloriosa Resurrectio: nam per eam omni mortalitatis, seu passibilitatis paupertate deteresa, solennitas aeterna, festivitas sempiterna in voce exultationis, & confessionis in eacelebrata est ab Angelis, & celebratur accelebrabitur ab hominibus, quotquot sunt vel erunt filii Resurrectionis. Plura de Domus Sapientiae, quatenus est corpus Christi, aut Humanitas illius, Aedificatione, partibus, ornatu, dedicatione, dicemus propriis locis, ac titulis: cum tanquam Templum, Hospitium, Palatium describetur.

SERMO VIII. DOMVS SAPIENTIAE.

Sensu Anagogico.

I. **C**AELUM empyreum anagogicè dicatur Domus Sapientiae. Septem Columnae, universitas Angelorum, quos excidit Sapientia, id est, a ruina cadentium separavit, Job xxvi. II. Columnae caeli contremiscunt, & pavent ad nutum ejus. Ita Ugo Cardinalis. Proverbior. ix.

II. Corpus gloriosum, quod tanquam Domum inhabitatio nis aedificat sibi, scilicet filiis, discipulis, & auditoribus suis Sapientia, si vitam suam secundum monita data instituant. Ad hunc sensum facit illud Christi Joannis secundo 19. *Solvite Templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*, id est, post mortem, corpus gloriosum red-
dam

ad Corinthios cap. vii. *Ecce hoc ipsum secundum Deum contristari vos quantam in vobis operatur sollicitudinem: sed defensionem, sed Indignationem, sed Timorem, sed Desiderium, sed Æmulationem, sed Vindictam.* Septem alias Columnas contemplatur in Justo S. Bernardus super illud psalmi xcvi. 2. *Iustitia & iudicium correctio sed uentus, dicens, Superioribus debemus Reverentiam, & Obedientiam: paribus Consilium, & Auxilium: inferioribus Custodiam, & Disciplinam: Septima est iudicium iustum, ut iuste iudicemus.*

SEPTEM ab hic diversas Columnas comminiscitur Cardinalis Charensis: nimirum, Virtutes septem robustas, quæ maximè valent ad sustentanda septem onera, quæ sunt in homine mortali, Sunt autem ista. PRIMUM pondus proprii corporis: Sapientia ix. 15. *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam.* Hoc pondus sustinet disciplina vitæ præsentis cum spe futuræ. Ad Hebræos xii. 5. *Fili mi noli negligere disciplinam Domini. Ver. 11. Omnis disciplina in præsentem quidem videtur non esse gaudium, sed maroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitie.* SECUNDUM Pondus Tribulationum; & passionum: quod satis leve est, quia breve. De quo 2. ad Corinth. 4. *In præsentem est momentaneum, & leve tribulationis nostræ. supra modum in sublimitate eternum gloriæ pondus operatur in nobis. Propter quod non deficiamus.* Hoc onus portat Patientia. TERTIUM, Gravamina proximorum quæ ipsi patiuntur, & inferunt. Hoc onus portat Caritas. Ad Galat. vi. 2. *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.* QUARTUM Pondus, vel stimulus datus contra elationem de bonis concessis. De quo in alterâ ad Corinthios x i. 7. *Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Satana, qui me calumpniat.* Hoc onus portat Humilitas. Unde Gregorius

in

in Moralibus. *Aquas appendere in mensura*, est inter prospera & adversa, inter summa & infima, inter tentationes & dona animarum, sensum in humilitate custodire. Ut enim est Job. xxviii. 25. *Deus fecit ventis pondus & aquas appendit in mensura*: ejusdem beneficio, ut inter prospera & adversa Humilitate sit firmus Justus consequitur. QUINTUM, Tristitia, de dilatione præmii cælestis. Psalmo lxxviii. 4. *Defecerunt oculi mei dum spero in Deum meum*. Hoc onus portat Longanimitas. SEXTUM, Debitum officiorum, Hoc onus sustinet Discretio. Unde Jetro suadens discretionem Mosi dicebat Exodi xviii: 18. *Stulto labore consumeris tu & populus iste, qui tecum est. Ultra vires tuas est negotium: solus illud non poteris sustinere*. SEPTIMUM Pondus propriorum laborum, sive studiorum. Hoc onus portat Hilaritas conscientia. Sine qua cito corrumpitur homo in laqueum acedia.

ARTICULUS II.
DOMUS SAPIENTIÆ.

Moraliter.

JUSTI ANIMUS, vel ANIMA,

CONVENIT cum superiori emblemate, sive enim Domus Sapientiæ dicatur esse Cor justii hominis, sive ejus Animus, vel Anima, idem significatur: nempe, vel pars ipsius rationalis, in quâ proxime sunt virtutes, vel homo ipse totus justitiæ ac sanctitatis amans & sectator. Atque ita Domum Sapientiæ interpretantur multi ex Sanctis Patribus. Nam Sapiencia ædificat, aptat, præparat Animam, ipsumque Justum, ut in eo tanquam Domo, habitet Pater Filius & Spiritus sanctus, juxta Sapientiæ Incarnatæ promissum, Joannis xiv. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus*

diliget

diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. An non etiam mensæ accumbent, & cœnabunt in eadem Domo? Audi pollicitationem ejusdem: Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum. Apocalypf. iiii. 20. Itaque Justus, vel ejus Anima, est Domo, in qua SS. Trinitas inhabitat, & convivatur. Ita tere S. Athanasius Oratione V. contra Arianos, explicans illud, Ex Deo DEUS, & in disputatione contra Arium in Concilio Niceno, Actor operis imperfecti homilia xx. in Matthæum. S. Bernardus sermone iiii. De adventu Domini, S. Bonaventura Sermone de ingressu ad Sapientiam, & septem Donis Spiritus-sancti.

ARTICVLVS III.

Quæ, Qualisq; Iustitia constituat Iustum: & in eo Animam purissimum Domum Sapientie.

S. BERNARDUS sermone ix. ex parvis postquam se formasset pulcherrimè DEIPARAM, ut Domum Sapientie, quam imaginem in Symbolicis Mariam exposuimus, monet Nos, ut si ejusdem Sapientie Domus fieri volumus, iisdem quibus Domus Mariana, septem Columnis extruamur, id est, ut fide & moribus ei præparemur. Adjungit autem: *In moribus quidem solam præ sufficere JUSTITIAM, ceteris tamen virtutibus circumfultam. Itaq; ne errore fallatur ignorantia, sit ei prævia Prudentia. Sinde hincinde Temperantia atque Fortitudo: ne fortè labatur, in dexteram, vel in sinistram partem declinando. Quod Sapienter dictum reor à Doctore Clarevallensi. & Iustitiam Antistitibus maxime advertendum: Solam Iustitiam ipsorum officium sufficere, si aliarum virtutum choro cingatur: nam si solitaria sit absque illarum consortio contingit frequenter, vel errore, vel declinatione ad*

mi-

mium rigorem (cum interdum, summum jus summa sit injuria) peccari. Id exemplis ex omni historia clarissimis & maximè admirandis ostendi posset. Unum tantum profero, quia recentius, & valere potest ad instructionem illorum, qui judiciis, & præcipuè rerum capitalium præsumunt. Apud illos Regula ex Justitiæ præscripto recepta est, Theologiâ etiam approbante: *Ex allegatis & probatis*, accedente præsertim propriâ confessione, procedi ad sententiam condemnationis posse. Attamen, si hæc sola spectetur, & non adsit prudentia, æquitas, epikia, caritas, denique industria in Judice, omnibus viis investigandi, & eximinandi quod est dubium, ac eliciendi veritatem, facile aberratur. Excipite quid acciderit Neapoli Patrum nostrorum memoriâ, Pius V. Pontifex Max. Anno M. D. LXX. Pontificatus V. inter Cardinales XVI quos creavit, expressit quoque F. Paulum Aretium Italum, Istrii honesto loco natum, cui in baptismo Scipio nomen datum fuerat. Is Legum studio, & peritiâ insignis, caussarum capitalium Neapoli Judex. resignato officio, & seculari vitâ abjuratâ, Clericorum Regularum institutum, qui Theatini vocantur in monasterio S. Pauli amplexus est, deinde, mutato nomine, F. Paulus dictus. Cur autem seculum desereret, & religionem ingrederetur hæc fuit occasio.

Cum Judicem ageret, quendam ipse hominem insularum homicidii, & post probationes, allegationesque, tormentorum vi, expressa confessione, atque ita convictum suspendi jusserat, Reus, cum ad furcam diceretur, se nequaquam id scelus admisisse palam affirmabat. dolebat interim ac lamentabatur, quod falsâ delatione circumventus, ac tormentis superatus ad infamem ac innocentia suâ indignam suspendii mortem raperetur. Sed Judex post latam semel feralem sententiam,

am,

am, fractoq; judiciali bacillo, istiusmodi protestationibus moveri non consuevit. Sic frequenter suspenditur, suffocatur, ustulatur, omnique mortis genere afficitur: certe potest affici, innocens: quis contradicat? Admiratus tamen tot tamque constantes obtestationes Scipio nec ratus tormentorum violentiâ quemquam adire posse, ut fateatur, unde capitis periculum mox immineret, eam rem experiri voluit in domestico. Ergo stabulum clam ingressus, mulam suam pugione confodit, & mox à famulo doli ignaro sibi sterni jubet, tanquam gressuro. Is mulam interemptam referens, heri iustus in vincula coniectus, examinatus, tormentis exagitat, non admissum crimen fatetur: immo, causam addit, quæ probabilitatem augeat: se gladiolo mulam confecisse, quod recalcitrando molestiam exhibuisset. Qua re nimadversâ Scipio, & expendens secum diligenter, quanto in periculo tum Iudices omnes, tum ii potissimum, qui capitalibus rebus, & hominibus torquendi præsumunt, versentur, quamvis maximè iusti videantur, postquam illatum famulo suo damnum, benigne ac liberaliter compensasset, exorsus periculosam Iudicium conditionem, securionem vitæ rationem, & magis expeditam ad animæ salutem, viam religionis elegit. In quâ peragranda ita sedulus, continens, piusque procedit, ut post alias Ordinis sui dignitates à Civitate Neapolitana ad Philippum II. Hispaniarum Regem Catholicum cum Orator missus fuerit, tum Placentino Sacerdotio insignitus, denique à Pio V. in Cardinalium Senatum sit allectus. Sedente autem Gregorio XIII. Archiepiscopus Ecclesiæ Neapolitanæ renunciatus, cuius ibi non modò verbo, institutisque præclaris, sed rarioriam sanctitatis exemplo creditum sibi gregem ferè biennio instruxisset, vitam hanc mortalem cum immo-

rali c
luit, t
grati
lata l
&, u
Dom
nitat
sticia

Q
(a
V.M

IN
tiz
vulg
ita c
possi
sensu
mem
Sapier
molay
accip
ad C
Amb
mil.
Sacr
terpr

rali commutavit, & in sui Ordinis templo tumulari voluit, sine epitaphio, quod id affigi humilitatis religiosæ gratia testamento prohibuisset. Quæ à me eo fine relata sunt, ut ob signata maneret D. Bernardi sententia, & , ut qui ad imitationem Dominæ nostræ optat esse Domus Sapientiæ, sciat post fidei in Sanctissimam Trinitatem Columnam triplicem, sufficere in moribus Justitiam, non quamlibet, sed illam, quæ in sese

Virtutes continet omnes.

Qua Justus extruitur in Domum Sapientiæ.

(a) *Alphonsus Ciacconius in, Vitis Pontif. & Cardinal. sub Pio V. Mortuus est Card. Aretius Anno 1577.*

A R T I C V L V S IV.

DOMUS SAPIENTIÆ

Spiritualiter

Anima Iusti dignè Communicantis.

INTER celeberrimas de significatione Domus Sapientiæ, interpretationes, est una apud Sanctos Patres vulgarissima, qua refertur ad EUCCHARISTIAM, in quam ita conspirant plurimi doctores Ecclesiæ, ut dubitari possit, an accommodatitia appellari debeat, cum de sensu literalis plurimum habere videatur, ob unanimum magnorum Patrum consentum. Certè verba illa, *Sapientia edificavit sibi Domum: Excidit Columnas septem. Immolavit victimas suas: miscuit vinum, & proposuit mensam suam* accipiunt de Sacramento Altaris, S Cypriacus epistola ad Cæcilium, & lib. 2 testimoniorum contra Judæos. S. Ambrosius lib. iv. de fide cap. 7. D. Chrysostomus, homil. in Psalmum xxii. Anastasius Nicenus quæst. xl. in Sacra- scripturâ aliique non pauci. Secundum hanc interpretationem DOMUS SAPIENTIÆ designare potest

&c

& Ecclesiam Christi, & Animam hominis Iusti, dignè in Eucharistiâ Christum recipientis. Et quidem in Ecclesiâ suâ Christus Eucharistiæ Convivium, lautissimum quotidie invitatis suis exhibet. Ut hic sit sensus sententiæ Salomonice: *Sapientia edificavit sibi Domum*: Christus Sapientia Increata, eademq; Incarnata, extruxit Ecclesiâ sibi suisque fidelibus, veluti cœnaculum, aut TRICLINIUM. Hoc enim, ut superius est de monstratum, *Domus* hîc litteraliter significat, Nomen autem illud per bellè accommodatur Ecclesiæ Christianæ, propter fidem SS. TRINITATIS, ad quam ingredi eam volens vocatur, & quilibet illam ingrediens ea initiatur.

BENE etiam Ecclesia, quatenus in eâ dispensatur Eucharistia vocatur *Triclinium*, quoniam exhibet in se quasi tres accubitorios lectos, in quibus Eucharistiæ Mensæ triplex hominum genus accumbit. Hos enumerans S. Thomas, Opusculo LVIII. quod est de Vener. Sacramento Altaris. dicit esse *Dignos, Indignos, Non-dignos*, Vocantur, *Non-digni*, qui nullius lethalis culpæ sibi conscii accedunt, tamen re ipsa non vacant culpâ: peccarunt mortaliter, sed peccati commissi non recordantur, aut illius notitiam non habent: in quib⁹, ut sentit Angelicus Doctor, Sacramentum peccati maculam eluit per accidens. *Digni* dicuntur, qui ab omni lethiferâ noxa liberi Mensæ divinæ accumbunt *Indigni*, qui vel una peccati mortiferi macula fœdati, nulla ignorantia excusabiles. Differit autem fusè eodem Opusculo Aquinas per capita omnino xxxi. de admirandis hujus Mysterii, deque requisitis ad illud dignè participandum, atque ostendit ingeniosè, omnia, quæ ad Eucharistiam pertinent, & in illa, aut circa illam considerari possunt commodè ad TRIA revocari.

ET imprimis Tres causas Institutionis Sacramenti

Cor-

Corporis Christi enumerat: Scilicet *Memoriam* Salvatoris, *Sacrificium* Altaris, *Cibum* hominis, Quæ tria disposuit in Sacramento hoc divina Sapiencia, contra Tria vetera mala scilicet contra oblivionem Dei, contra debitum rapinæ alienæ rei, contra corruptiones pomi mortiferi. Prima causa, quæ est Memoria Salvatoris Tria complectitur: nempe, memoriam de præterito, ut nostri Redemptionis, qui propter nimiam caritatem à morte mala morte sua liberavit nos: de præsentem, ut omnium Inspectoris, qui per occultam præsentiam omnia nostra cernit: de futuro, ut justus Judicis, qui per omnipotentiam suam omne pravum incorrectum districtè judicabit. In secunda causa, quæ est Sacrificium, Tria quoque considerat: Formam offerendi: Sacrificii legalis usurpationem: Excellentiam nostri Sacrificii. Ad tertiam causam, quæ est cibus hominis: nempe, quod Dominus suum Corpus dat in cibum, Tria perpendit, in quibus est triplex Sapienciæ divinæ ratio: summam liberalitatem, qua major esse non potest. *Primò*, quantum ad magnitudinem doni. *Secundò*, quantum ad nobilitatem dantis. *Tertiò*, quantum ad utilitatem accipientis. Summam curandi per cibum medicinalem diligentiam, *Primò*, quantum ad congruam curationis inchoationem. *Secundò*, quo ad continuationem. *Tertiò*, quo ad consummationem. Progreditur deinde S. Doctor. Et cur potissimum in specie Panis, vitæ auctor se manducandum offerre voluerit, Tres adsignat causas: & Tres subnectit, ob quas non alterius Panis quàm triticeï. Post hæc, Tria Sacramenti Eucharistici Mirabilia deprædicat, & singula Tribus aliis constare ostendit. Præterea, Tria ad præparationem necessaria præscribit: & hæc Tria novis Ternariis amplificat. Postea triplicem manducandi modum proponit: & in singulis modis Tres differentias ex-
pli-

plicat. Ulterius, fructuum Tria quaternaria enumerat: & principales effectus Tres esse dicit. Tribusque nominibus principalibus exprimi adfirmat. Tandem potum Sanguinis Christi Ternario circum scribit. Quæ cum integra Capita haud brevia apud Auctorem suum conficiant, si legantur, amplissimam de convivio, contemplandi & differendi de Eucharistico convivio in Domo Sapientiæ materiam. Inde autem apparet quàm convenienter Sacrum istud divinum que Convivium celebrari dicatur in Domo, seu Triclinio à Sapientia ædificato, cum in eo quicquid arripis, immo consideras, in Tribus, vel solitariis, vel cum alio Ternario connexis patinīs contineatur.

SEPTEM Columnæ, quibus fulcitur Cœnaculum Eucharisticum, sunt Doctores Ecclesiæ, qui repleti septiformi gratiâ Spiritus-sancti, divinissimi hujus Sacramenti arcana in lucem protraxerunt, & fortiter propugnarunt: Quorum scripta concipere licet, ut vela ipsa appensa, mensas Eucharisticas ab hæreticorum, ut mensarum morientium excrementitiis sordibus lances defendentibus defendentia. Jam vero, quod in hac ipsa Eucharistiâ interpretatione, sensu ad mores accommodato, Domus, sive Cœnaculum, à Christo æterna Domus Sapientiæ ædificata, rectè dicatur Anima Iusti accumbentis Mensæ Eucharisticæ, & digne de cælesti illa buccæ participantis, iidem, quos antea laudavi, Catholicæ doctrinæ assertores adfirmant. Et valet hic quoque figuram Triclinii. HABET Triclinii formam Anima Iusti, qui Christo Sacramentaliter, & Spiritualiter pascitur. Sum enim in illâ, ut in conclavi ad convivandum tribus lectis accubitatilis, mensisque instructo, tres Potentiæ, vel recubitoria aulæis floribusque exornata, & suaviter redolentia. Nimirum *Memoria*, *Intellectus*, ac *Voluntas*.

his

his considerare licet Tres convivas, *Patrem, Filium, Spiritum Sanctum* hilariter cœnantes: in Memoria hæret Pater, Intellectum occupat Filius, in Voluntate versatur Spiritus, Amor vtriusque. Adjunge Trinitati Increatæ, creatam aliam Triadem: & in Intellectu colloca Fide, in Voluntate Caritatem, in Memoriam Gratitude, seu Gratiarum actionem, quæ memoriam beneficiorum consequitur. Aliam Triadem suggerit. S. Thomas, quam celebrat Ecclesia Catholica, sed sentit in se Anima Justifruentis deliciis Eucharistiæ, quæ triplices exprimentur in Carmine conviviali, *O sacrum convivium, in quo Christus sumitur: recolitur Memoria Passionis ejus: Mens impletur Gratia: & futura Gloria nobis Pignus datur!* Licet huc advocare Psalmem Regium, quod faciunt præclari Scripturæ interpretes. Is enim Psalmo cx. Ita intellectum Memoriam & Voluntatem depingit ac si circa Sacram Mensam in Animæ cænaculo tres lectos constituere voluisset, quemlibet cum suo conviva, *Audite. Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus: escam dedit timentibus se* En Memoriam, in qua epulatur Gratiarum actio. nam præcesserat: *confitebor.* id est, gratias agam, *Tibi Domine in toto corde meo.* Sequitur, *Initium Sapientie Timor Domini.* En Voluntatem, in qua recumbit Caritas, quæ per Timorem Domini filialem, ut exponit S. Augustinus, intelligitur. Denique, *Intellectus bonus omnique facientibus eum.* En Intellectum, in quo hæret Fides, DEI cognitio, Contemplatio, & ut legit S. Hieronymus *Doctrina bona,* Quibus instigatur Anima ad omnem virtutem, & jugem DEI operumque illius deprædicationem, quæ continetur epiphonemate *Laudatio eius manet in seculum seculi.*

Ut autem hoc animæ devotæ Triclinium sit firmissimum, ornatissimumque, Sapientia excidit Columnas

Prima pars.

L

sep-

septem, per quas, vel intellige definite septiformem Spiritus-sancti gratiam, quâ ad dignam Divinissimi Sacramenti participationem Anima Justi disponitur, ac deinde in gratiâ accepta firmatur: vel indefinitè, virtutes omnes, quæ simul & fulciunt, & ornant: fulciunt ut Columnæ, propter robur insitum, est enim virtus omnis per se constans: ornant, ut picturati tapetes, ob elegantiam adnatam: quare hic concipi possunt, ut perpetuata, ad ornatum & tutelam: ne cælestes epulæ, si ve velariis expositæ, ab incidentibus peccatorum, qui mortalium sordibus quâ venalium pulvisculis conspurcentur.

UTINAM quotiescumque ad Sanctissimi Sacramenti opiparam Mensam accedetis, Sapientia æterna ædificet in vobis Domum, id est, apparet cænaculum, & Trichonium tanta dignū Majestate, Animam vestram, tribus instructam lectis convivialibus, Intellectu, Voluntate, Memoria: & Intellectum insternat tapete fidei, Memoriam aulæ Spei, Voluntatem peristromate Caritatis, sicque nunquam indigni, nunquam etiam, quod optandum, non-digni, sed semper digni, excipiatis, cum Christi corpore, Sanctissimam TRINITATEM, DEUM PATREM FILIUM & SPIRITUM - SANCTUM.

Amen.

NOTÆ.

[S. I. S. AUGUSTINUS in Psal. cxxvi.] Salomon filius Davidis ædificaverat Templum Domino in typo quidem & figura futuræ Ecclesiæ & Corporis Domini. Unde dicit in Evangelico (Ionn. 2) *Solvite Templum hoc, & in triduo excitabo illud.* Quia ergo Salomon ædificaverat illud Templum, ædificavit tibi Templum verus Salomon Dominus NOSTER JESUS CHRISTUS, verus Pacificus. Est autem ille verus Pacificus, de quo dicit Apostolus in

Eph-

Ephesios secundo *Ipse est enim Pax nostra, qui fecit utraque unum.* Ipse est verus Pacificus, qui duos parietes è diverso venientes in se copulavit, quibus factus est lapis angularis, venienti populo ex circumcissione credentium & venienti populo ex præputio gentium, & ipsorum credentium, fecit unam Ecclesiam ex duobus populis; & factus est lapis angularis, & ideo verus Pacificus, quia verus Salomon. Salomō autē ille filius David de muliere Bersabee Israël figuram gestabat hujus Pacifici, quando Templum ædificavit: ideo ne illum putes Salomonem, qui ædificavit Domum DEO, alium Salomonem tibi ostendens, intonat Psalmista.

§. II. *Nisi Dominus ædificaverit Domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam.* Dominus ergo ædificat Domum: Dominus JESUS CHRISTUS ædificat Domum suam, Laborant multi in ædificando, sed si non ille ædificat, in vanum laboraverunt ædificantes eam. Qui sunt isti, qui laborant ædificantes? Omnes qui in Ecclesia prædicant Verbum DEI, Ministri Sacramentorum DEI, Omnes currimus, omnes laboramus, omnes ædificamus modò; & ante nos alii cucurrerunt, laboraverunt, ædificaverunt. Sed *nisi Dominus ædificaverit Domum, in vanum laboraverunt ædificantes eam.* Ideo quosdam videntes ruere Apostoli, & propriè Paulus ait *Dies observatis & annos & menses, & tempora, timeo ne fortè sine causa laboraverim in vobis* (Galaticæ. IV.) Quia noverat se intus à Domino ædificari; plangebatur istos, quia sine causa laboraverat in eis. Nos ergo loquimur foris, ille ædificat intus. Quomodo audiatis nos advertimus: quid cogitatis, ille solus novit, qui cogitationes vestras videt ipse terret, ipse intellectum aperit, ipse ad fidem applicat; & amplificat sensum vestrum: & tamen laboramus & nos tanquam operarii. Sed *nisi Dominus ædificaverit Domum in vanum laboraverunt ædificantes eam.*

§. III. Quæ autem Domus DEI & ipsa Civitas. Domus enim DEI Populus DEI, quia Domus DEI Templum DEI. Et quid dicit Apostolus? *Templum enim DEI sanctum est, quod estis vos.* (1. ad Corinth. 3.) omnes autem fideles qui sunt Domus DEI, non solum qui modo sunt, sed & qui ante nos fuerunt & jam dormierunt, & qui post nos futuri sunt, adhuc qui nasci habent in rebus humanis usque ad finem seculi, congregati in unum fideles innumerabiles, sed DEO numerati, de quibus dicit Apostolus: *Novis Dominus, qui sunt ejus.* (2. ad Timotheum. 2.) Grana illa, quæ gemunt modo inter paleas, quæ massam unam factura sunt, quando area in fine mundi fuerit ventilata (Matthæi 2.) Omnis

ergo numerus fidelium ex hominibus commutandorum, ut fiat
 æquales Angelis Dei adjunctis etiam ipsis Angelis, qui modo
 non peregrinantur, sed expectant nos, quando à peregrinatione
 redeamus, omnes simul unam DOMUM DEI faciunt & unam Ci-
 vitatem. Ipsa est Jerusalem, quæ ut habet ædificantes, laborat
 ut ædificetur sic habet & Cultodientes, de quibus dicitur
*Nisi Dominus custodierit civitatem; in vanum laboravit, qui custodi-
 eam.*

§. IV. *Frater Autores nominatos per sermones, & scriptura Interpre-
 tes in Proverb. Ferdin. Salazar, & Cornelium de lapide, legatus
 Carolus Musart, libello, cui titulus, Sunamitis Christiana: sive de
 factus pii, quibus exemplo Mulieris Sunamitidis Eliseum hospitio
 recipientis. Anima disponitur, ad ritè, & magno cultu,
 fructu suscipiendum Christum in ve-
 nerabili Eucharistia.*

